vexilologie

162

ISSN 1211-2615

ZPRAVODAJ CESKE VEXILOLOGICKE SPOLECNOSTI

vexilologie

ISSN 1211-2615 162

ZPRAVODAJ ČESKÉ VEXILOLOGICKÉ SPOLEČNOSTI

Zbyšek Svoboda

ČESKÁ OBECNÍ VLAJKA NA BŘEHU JAPONSKÉHO MOŘE

Dne 5. dubna 2011 v pozdních večerních hodinách vystoupil na rozhlasové stanici ČRo1-Radiožurnál v pořadu Jany Klusákové "Nad věcí" jako host režisér Filip Remunda, který hovořil o svém dokumentárním filmu s názvem "Epochální výlet pana Třísky do Ruska". Dokument byl natočen v brněnském studiu České televize a uveden o dva dny později v České televizi na programu ČT 2. Jeho zcela neobvyklým námětem bylo putování pana Třísky Ruskem a Sibiří po stopách jeho dědečka-legionáře za první světové války a občanské války. Malý televizní štáb jej doprovázel a průběžně natáčel při cestování po magistrále III. třídou běžných ruských dálkových vlaků až do Vladivostoku. Pan Jaroslav Tříska (na fotografii), bývalý ředitel školy v Blšanech, působil poněkud nezvykle, byl totiž po celou dobu jízdy, tedy od 20. listopadu do 15. prosince 2010, oblečen do kombinézy ušité podle úboru sovětského kosmonauta Gubareva. Při natáčení nosil na hlavě robustní ochrannou přilbu se zabudovanou minikamerou! Pro občany bývalého Sovětského svazu bylo příznačné, že jeho spolucestující, ani další ruští občané na nádražních nástupištích a po ulicích nepovažovali oblečení pana Třísky za mimořádné a ani při rozhovorech a setkáních neprojevovali nějaký zvláštní údiv nad jeho vzezřením.

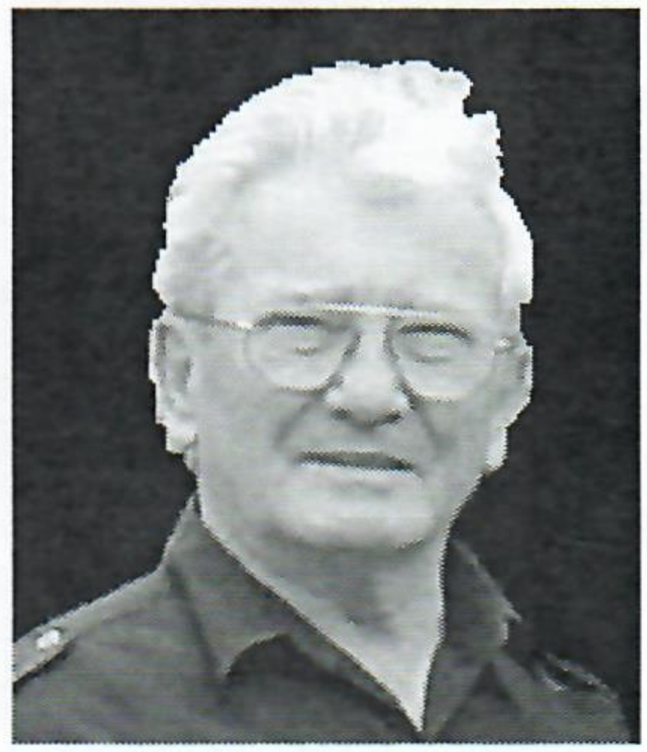

S nápadem vzít s sebou na cestu obecní vlajku přišel režisér Remunda již na oslavu zlaté svatby pana Třísky, kde byla přítomna i starostka obce Očihova, kde pan Tříska bydlí. Oslava probíhala jen den před odjezdem na cestu, a tak vznikl jistý formální problém, protože nezbýval čas, aby mohlo být obecní zastupitelstvo svoláno a k převozu vlajky do zahraničí se vyjádřilo. Paní starostka a pan Tříska jako člen obecního zastupitelstva přirozeně s Remundovým nápadem souhlasili a dohodli se, že zbývající obecní zastupitele budou informovat o akci dodatečně až po návratu z cesty. Pan Tříska tak ovšem převzal na sebe značnou osobní zodpovědnost, protože riskoval možnost poškození či dokonce odcizení jedinečné obecní vlajky. Jak mi sám napsal: "...Proto jsem prapor hlídal jako oko v hlavě po celou dobu cesty, na noc jsem ho ukládal pod polštář ve vlaku, při přestupování jsem ho měl neustále na očích. Byl převážen v menší cestovní tašce. Riziko ztráty jsem si uvědomil v plné míře až tehdy, když mně na Ukrajině ukradl zloděj mobil přímo před očima." Vše naštěstí nakonec dobře dopadlo a po návratu pana Třísky do Očihova byli zastupitelé velice překvapeni, kam až obecní vlajka doputovala.

Očihov je malá obec v okrese Louny, ležící asi 2 km jižně od fotbalově známých Blšan. Její vlajku navrhl v roce 2006 heraldik M. J. V. Pavlů a obci byla spolu se znakem udělena Rozhodnutím předsedy sněmovny č. 15 z 19. ledna 2007. Její popis zní: "List tvoří tři svislé pruhy, červený, žlutý a modrý, v poměru 11 : 2 : 11. Žlutý pruh je obtočený bílým chmelovým

stonkem a bílým korunovaným hadem s červeným jazykem. Chmelový stonek má v červeném pruhu šištici s jedním listem a v modrém pruhu jeden list. Poměr šířky k délce listu je 2 : 3." Figury na vlajce značí symboly tradičního místního chmelařství a říčky Blšánky, nazývané též Zlatý potok, proto je uprostřed listu svislý úzký žlutý pruh. Chmelová šištice představuje samotný Očihov, další dva listy přidružené osady Očihovec a Hradčany, jejich spojení chmelovým stonkem pak jednotu a soudržnost obyvatel. Korunovaný stříbrný had je připomínkou předbělohorských majitelů obce, rytířů Hrobčických z Hrobčic.

Přes jisté potíže na celnici v Čierne nad Tisou televizní štáb s panem Tříškou dorazil nakonec až do Vladivostoku. Cestou byla vlajka poprvé veřejně představena 3. prosince 2010 v Čitě v prostorách místního muzea a na nádraží v přímém přenosu regionální čitské televize. Ve Vladivostoku byla vlajka opět rozvinuta 11. prosince 2010 při reportáži místní vladivostocké televize na nádražním nástupišti u sloupu s číslem 9228 značícím vzdálenost v kilometrech od Moskvy. Vzhledem k tomu, že vzdálenost z Prahy do Moskvy představuje dalších 1897 km, tak celková vzdálenost, o kterou se česká obecní vlajka přesunula, činila přes 11 000 km, což jistě hned tak nebude překonáno. Na vladivostockém magistrátě tohoto největšího ruského dálně-východního města a přístavu proběhlo jednání o navázání družební spolupráce s vedoucí kulturního oddělení magistrátu města paní Angelikou Kucharevovou, která byla zachycena na snímku s očihovskou vlajkou.

Pro nás vexilology byla však nejdůležitější a nejzajímavější iniciativa režiséra Remundy, který s pomocí místního vladivostockého novináře Sergeje Kožina přesvědčil kapitána vojenského plavidla "Krasnyj vimpěl", aby na něm povolil vztyčit očihovskou obecní vlajku. Toto menší a zřejmě již vysloužilé vojenské plavidlo je trvale zakotveno u mola vladivostockého přístavu, kde, podobně jako Aurora v Petrohradě, slouží jako námořní muzeum Tichomořské flotily ruského válečného loďstva. Podle novináře S. Kožina, který v červenci 2011 navštívil pana Třísku v Očihově, nebylo tehdejší jednání s kapitánem a zároveň správcem lodního muzea nijak jednoduché, protože šlo vlastně o dočasné nahrazení trvale vyvěšené státní válečné vlajky za vlajku malé neznámé obce ze vzdálené nevelké země. Navíc bylo třeba symbolický akt provést důstojně a obstarat i vojenskou hudbu. Nakonec se vše zdařilo, a jak naznačil vladivostocký novinář, zřejmě se to podařilo s pomocí jakéhosi "podaroku". O případném vyvěšení české státní vlajky se vůbec nejednalo, protože účastníci epochálního výletu ji sebou ani neměli. A tak dne 10. prosince 2010 bylo J. Třískovi umožněno na zádi plavidla, přesněji na lodní vlajkové žerdi, vyhrazené jinak ruské válečné vlajce, vztyčit obecní vlajku české obce Očihov (**obrázek na obálce *Vexilologie***). Čeleňová ruská vlajka (bugšprýtnyj flag) na přídi zůstala v té době vyvěšená. V rámci tohoto symbolického a ojedinělého aktu napadlo režiséra Remundu k podtržení účinného dojmu využít i vojenské námořní dechové hudby Tichooceánské flotily. Ta pod taktovkou kapelníka Konstantina Selivanova zahrála při vlastním vztyčování vlajky pochod "Marš Gribojedova" a na závěr přidala ještě "Yellow Submarine" od Beatles! O této události informoval veřejnost novinář Sergej Kožin v místním deníku "Vladivostok".

Pro vexilology je heuristicky pozoruhodné, že jak v rozhlasové upoutávce na promítání dokumentárního filmu, tak při jeho vlastním uvedení nepadlo v komentářích vůbec jméno obce

Očihov a nebylo dokonce ani zmíněno při vztyčování vlajky. Obsahem filmu byla totiž cesta sama, názory dnešních Rusů na legionáře, současný vztah k Česku, respektive k Československu, vzpomínky na vzájemné vztahy a povědomí dnešních ruských občanů nejen o českých legionářích, ale také o událostech roku 1968. Slavnostní vztyčení obecní vlajky proběhlo až v závěru filmu spíše jako symbolické dokreslení konce dlouhého putování po magistrále a připomenutí místa, kde se naši legionáři naloďovali k zaoceánské cestě do vlasti. Dokumentární film jsem se zájmem sledoval především z hlediska historika, samozřejmě jsem postřehl nečekaný moment vztyčení vlajky na vojenském plavidle a díky slušné optické paměti jsem zaznamenal i přibližnou podobu vyvěšovaného vlajkového listu - rozeznat se totiž dalo pouze, že list tvoří svislý červený a modrý pruh s nějakými bílými figurami uprostřed. S využitím naší dokumentace udílených komunálních symbolů jsem ovšem bez větších problémů zjistil, že může jít právě a jen o obecní vlajku Očihova, což jsem si při repríze pořadu ověřil.

I když jsem přirozeně neměl přesnou adresu pana Třísky, stačilo mu napsat dopis do obce, kterou jsem identifikoval právě dle vlajky (!), neboť jsem předpokládal, že mu, jako v místě známé osobě, bude spolehlivě doručen. A skutečně, obratem jsem od pana Jaroslava Třísky obdržel email, v němž mi s nevšední ochotou podrobně zodpověděl mé dodatečné upřesňující otázky a přiložil vyžádané snímky. Výsledkem naší spolupráce je tento článek.

Vzhledem k tomu, že nemáme zatím dokumentováno žádné oficiální použití našich komunálních symbolů v zahraničí - ovšem kromě soukromých prezentací našich kolegů vexilologů na srazech a kongresech a možná při družebních akcích měst - lze předpokládat, že vyvěšení vlajky obce Očihova představuje několik vexilologických prvenství. Jde totiž nejen o první oficiální vztyčení vlajky české obce v zahraničí, první vztyčení na území Ruska, první vztyčení na vojenském plavidle, dokonce s vojenskými poctami a především vyvěšení vlajky malé české obce (352 obyvatel) v tak obrovské vzdálenosti od vlasti. Byla to zároveň akce zcela legitimní, schválená starostkou obce a provedená zplnomocněným členem obecního zastupitelstva, i když až dodatečně vzatá zastupiteli na vědomí.

Osobně si však na závěr nemohu odpustit následující poznámku: léta na jednáních sněmovního podvýboru pro heraldiku a vexilologii zdůrazňuji při posuzování tvorby a podoby navrhovaných nových vlajek nutnost zohlednit funkční princip vlání s poukazem na možnost případného použití vlajek při plavbě na lodích po vodních plochách, včetně moří. Můj názor však bývá, zvláště některými kolegy heraldiky, občas zpochybňován s poukazem na naši vnitrozemskou polohu. Očihov je právě příkladem, že vlajka i malé obce se může, byť výjimečně, důstojně uplatnit na plavidle zakotveném na druhém konci euroasijského kontinentu tisíce kilometrů od našich hranic. A je to zároveň doklad toho, proč je třeba věnovat podobě komunálních vlajek náležitou odbornou pozornost a dbát na jejich všeobecnou použitelnost.

Zbyšek Svoboda has depicted a picturesque journey of a Czech citizen around Russia following his grandfather's trail in Siberia in this vexillological feuilleton. Former school principal Jaroslav Tříska (see photo on p. 3167) was accompanied by a small TV-staff that documented his travelling in November and December 2010. Director of a short documentary film suggested taking with an original specimen of the flag of commune Očihov where Mr. Tříska lived and acted as a councillor. As Lady-Mayor and the traveller himself agreed with him, the mentioned communal flag became an important object of this journey. Tříska attended some of Siberian towns where his granddad – a Czech legionnaire – went during the WW1 and the following Civil War in Russia. For the first time, the communal flag was hoisted in the town of Chita in the local museum and the railway station at the ceremony live broadcasted by the regional TV on 3 December 2010. Later on, the traveller presented the flag of his village in Vladivostok town hall (see photo on p. 3168) where he discussed possibilities of co-operation between his small village and the centre of the Maritime (Primor´ye) Province of the Russian Federation more than 11 000 kilometres far away from Očihov. However, the most curious event happened on 10 December 2010. Then, the communal flag of an unknown little village in North Bohemia was hoisted on the stern of the "Krasniy Vimpel" (Red Burgee) military vessel that was changed to the museum of the Pacific Fleet of the Russian Navy lying at anchor in the port of Vladivostok. Instead of the

War Ensign of Russia a red-yellow-blue flag with three vertical stripes, a white crowned snake and a white haulm of hops appeared on the cruiser flagpole (see cover) within sound of military brass band. The said hoisting of the commune Očihov´s flag means several vexillological precedences – the first official raising of the Czech communal flag abroad, the first hoisting of it on the territory of Russia, the first raising on a military vessel and with military salutes, and the use of the flag of a small Czech village (352 inhabitants) in so long distance from a homeland.

Aleš Brožek

PROMĚNY ČESKÝCH VEXILOLOGICKÝCH VÝRAZŮ V 19. STOLETÍ

Zhruba od poslední třetiny 18. století probíhalo v českých zemích národní obrození. Český národ mělo motivovat k národní uvědomělosti a český jazyk mělo zachránit před dominantní němčinou. Díky tomu začalo v češtině vycházet více novin, časopisů a knih, českému jazyku se věnovala větší péče a jeho slovní zásoba byla obohacována. Pro nás vexilology je zajímavé sledovat, k jakým proměnám docházelo při užívání vexilologických výrazů nejen do revolučního roku 1848, kdy končilo české národní obrození, ale až do konce 19. století. Pomoci nám přitom může postupná digitalizace periodického i monografického tisku z té doby, k níž dochází ve stále větší míře (1).

Představu o existenci českých vexilologických termínů na počátku 19. století si můžeme vytvořit po prolistování německo-českého slovníku Karla Ignaze Thama. Toto rozsáhlé dvousvazkové dílo vyšlo již v roce 1788, poté v r. 1799 a naposledy v r. 1814. Jeho autor nezmiňoval nyní běžný německý výraz Banner, pouze Bannerherr (a překládal jej jako korouhevní mocný pán), nýbrž pouze Panier a k němu uváděl jako český ekvivalent slovo **praporec** a **korouhev** vojenská. Německé Fahne doporučil překládat jako praporec, korouhev, korouhve (obojí rodu ženského), Windfahne jako krokvička či kohoutek, Fähnlein neboli Fähnchen jako praporeček či korouhvička. Ze složených podstatných jmen začínajících na Fahnen- odvodil přídavné jméno praporeční (např. pacholík), praporečná (přísaha). Pro Flagge razil výraz korouhvička, pro Flaggenstock žezlo korábové. Slovo Standarte překládal jako štandára, korouhev či praporeček a slovo Wimpel jako korábová ozdoba (2).

Od doporučení K. I. Thama se v podstatě neodchýlil Josef Dobrovský, podíváme-li se, jak překládal německé vexilologické výrazy ve svém dvoudílném německo-českém slovníku z r. 1821 (3). Význam slova Panier však neomezil jen na vojenskou korouhev, českým ekvivalentem byla obecně korouhev, praporec. Standarte překládal jako štandára a navíc i jako praporec jezdecký. Pro slovo Fahne neuvedl výraz korouhev, nýbrž zástava a upozornil, že se jedná o slovenský výraz. Navíc k němu pro upřesnění připsal i latinský výraz vexillum. Výraz Flagge překládal vhodněji než Tham, a to jako korouhev, praporec na lodi (slovo Flaggenstock nezařadil), výraz Wimpel jako praporeček.

Je zajímavé, že jak Thám, tak Dobrovský se při překládání německých vexilologických výrazů do češtiny obešli bez slova **prapor**. Ten zmínilo až monumentální lexikografické dílo Josefa Jungmanna (4) a doložilo jej větou Aita kniez wzie prapor w mocnu ruku z Rukopisu královéhradeckého ze 13. století, který nalezl Václav Hanka v roce 1817. Další příklad slova prapor v Jungmannově slovníku je ve větě Igor dostává červený prapor (5), který použil sám V. Hanka v časopise Krok asi o deset let později (6). Jako synonymum k praporu uvedl J. Jungmann praporec a připomněl, že slovo prapořec je zastaralé. Praporec i prapor vysvětlil jako *„znamení vojenské, záležející ze žerdi, na níž po jedné straně přivěšena šata pěknobarvá, k/u/. p/ř/. červená, bílá a. p.“* Jako další synonymum pro prapor přidal slovo korouhev a upozornil, že prapor je i ruský výraz, zástava slovenský, Fahne, Banier či Panier německý.

Ostatní příklady uvedené v heslu prapor se týkaly praporce: praporec ohnivý (Blutfahne, vellum flammeum), plukovní praporec (Regimentsfahne), praporec na lodi (Flagge), praporcem máchati (Fahne schwenken), případně praporečků (korouhviček), pro něž se podle Jungmanna

užíval v řečině výraz aplustria, v němčině Fähnlein, Flaggen či Wimpel. Výraz prapor se vyskytoval ve slovníku na jedenácti místech, ne vždy měl vexilologický význam (podle Jungmanna označoval i měkké peří, což dokládal výrazem praporem nacpaná peřina). Ani jednou nenapsal J. Jungmann prápor, i když se tato podoba v 19. století běžně užívala (7).

Praporci dával Jungmann ve svém slovníku jednoznačně přednost před praporem, napsal jej celkem 26 x. Např. u hesla dřevce, v němž odkázal na hesla ratiště a oštěpiště, a hesla socha, které mělo rovněž význam dřevce. Spojoval je s přídavnými jmény do sousloví jako vojenský praporec (Feldfahne), rozprostřený praporec (fliegende Fahne), třepetný praporec (flatternd). Sousloví krvavý praporec (Blutfahne) vyložil jako *červený /praporec/, jímž za starodávna právo hrdelní nebo útrpné udělováno*. Pro praporec křížový (Kreuzfahne) doporučil jednoslovný výraz křížník, když se inspiroval V. Hankou (8). Z frazeologických slovesných obratů uvedl: dodati praporec (v němčině die Fahne überreichen), chvěti (die Flagge wehet), plápolati (die Fahne wehet, flieget), rozvinouti, točiti (die Fahne schwingen), vystrčiti, na val zaraziti (die Fahne auf den Wall pflanzen) a zatočiti (die Fahne schwenken, schwingen). Jako přídavné jméno připustil praporečný i praporeční, zatímco adjektivum praporový spojoval jen s praporovou peřinou. Dokonce vytvořil sloveso praporcovati, které mělo značit praporcem zmítati nebo točiti.

Slovo korouhev bylo použito v Jungmannově slovníku na 18 místech. V samostatném hesle je vysvětlil jako *„znak vojskový, pod kterým hromažditi se mají vojáci“*. Upozornil, že výrazy koruhev a koruhva jsou zastaralé a že synonymem je praporec, v němčině Fahne, Panner i Panier. Jako sousloví uvedl rozvinutou korouhev (fliegende Fahne), vhodná slovesa rozvíjeti, svíjeti, svinouti i shrnouti. Od slova korouhev odvodil přídavné jméno koruhevný i korouhevný, zdrobnělinu korouhevka, korouhvice a korouhvička. Zatímco koruhvice měl být zastaralý výraz, koruhvičku tak neoznačil.

Relativně frekventovaným slovem ve slovníku byla i **zástava**. S významem praporce nebo korouhve byla pátá v pořadí. Ve spojení s přídavným jménem admirálský, tedy admirálská zástava, byl uveden německý ekvivalent Admiralsflagge a s adjektivem smuteční. V obou případech se odkazovalo na Bernolákův slovník slovácký.

Z dalších vexilologických výrazů v Jungmannově slovníku lze zmínit: banderola (pro praporec na kopí), botka (u praporce jako ekvivalent pro Fahnenschuh), fendl a fendle (obojí podle Jungmanna nesprávně vytvořeno z německého Fähndel), zastaralý výraz choruhva (pro korouhev, doloženo Rukopisem královéhradeckým), panýř (korouhev), štandára (slovensky štandár ve významu zástava či praporec jezdecký) a ulan (ulanská korouhev).

Poměrně překvapivé pro nás může být zjištění, že mezi 120 tisíc výrazů nezařadil J. Jungmann slovo vlajka. Buď o jeho existenci nevěděl podobně jako o slovu prápor, nebo ještě na konci 30. let 19. století neexistovalo. Ostatně i sloveso vláti ve smyslu vlniti, z něhož slovo vlajka mělo být odvozeno (9), označil J. Jungmann za zastaralé (10). Nic nenamítal jen vůči jeho zvratné podobě vláti se, jak si jí všiml v dílech V. Hanky a F.L. Čelakovského (11).

Zdá se, že slovo **vlajka** tak zaznamenal a uvedl ve slovníku až obrozenecký spisovatel Josef Franta Šumavský (12) v roce 1844 (13). Německý výraz Flagge charakterizoval německy jako hlavní prapor na lodi a doporučil jej překládat nejen jako prapor, korouhev na lodi, ale i jako vlajka. Od něho pochází i zdrobnělina vlaječka pro výraz kleine Flagge. V dalších odvozeninách od slova Flagge se však už držel výrazu prapor. To, že se neodvážil vytvořit přídavné jméno vlajkový pro výraz Flaggenstange čili Flaggenstokk a doporučil výraz žerď praporní, lze chápat. Sloveso flaggen však nepřeložil jako vztyčiti vlajku, nýbrž vztýčiti, vystaviti, vystrčiti prapor. Pro výraz Fahne uvedl dokonce 6 výrazů: korouhev, korouhva, prapor, praporec, zástava a znamení. Pro složeniny začínající na Fahne- navrhl přídavná jména korouhevní, praporeční a konečně i praporní.

Mohlo by se zdát, že se v dalších desetiletích slovo vlajka stalo vnitrozemnímu národu všeobecně známé. Autor, který psal pro Humoristické listy (14) pod pseudonymem bakalář Vyšukálek, s tím počítal. Proto se nerozpakoval uvést je mezi českými slovy, která podle něho obohatila němčinu. Flagge muselo vzniknout ze slova vlajka, protože první g ve slově Flagge bylo „vlastně staročeské j (g) a druhé povstalo z našeho k“. Podobně Fahne museli Němci zavést podle českého vane, „ježto značí činnost větru u praporce“ (15). Kdo nechtěl věřit, že německé F je české V, tomu připomněl, že Němec slovo vesnice vyslovuje jako fesnice.

Ve skutečnosti slovo vlajka veřejnost příliš neznala ani v osmdesátých letech 19. století. Dokládá to „námořský“ román Nadplavčí, kdy jeho překladatel R. V. Voříšek sice použil slovo vlajka v různých tvarech devětkrát, ale u prvního výskytu připsal do závorky německý výraz Flagge (16). Podobně i A. M. Lounský a J. Svákovský, kteří až v r. 1894 pořídili první věrný překlad dvou dílů Robinsona Crusoe do češtiny, pro pochopení zařadili do seznamu méně známých slov (17) rovnítko vlajka = prapor lodní.

Vlajka jako výraz užívaný na moři se objevoval spíše v poezii a próze zámořských autorů než českých (18). Ti dávali přednost praporu, praporci či korouhvi. I čeští překladatelé knih cizích autorů zpočátku užívali výraz praporec místo vlajky, i když v anglickém originále bylo napsáno slovo flag. V oblíbeném románě F. Marryata Masterman Ready, který ve 20. století vycházel v češtině pod názvem Kormidelník Vlnovský, najdeme 18x výraz flag a 5x výraz ensign. Do češtiny jej poprvé přeložil a volně upravil pod názvem Miloslav Vlnovský, bremský kormidelník v r. 1846 J. V. Zimmermann. Ani jednou nezvolil výraz vlajka, jednou psal o korouhvi, 15x o praporci a dvakrát si vystačil s přídavným jménem praporečný.

Ve zmiňovaném Robinsonovi A. M. Lounský a J. Svákovský použili při překládání slovo vlajka devětkrát, a to vždy, když bylo v originále slovo flag. Jen jednou si pomohli výrazem praporeček (19). To však bylo až ke konci 19. století, ve starších překladech či adaptacích Robinsona najdeme pouze slovo korouhev (20) nebo praporec (21). Přitom v té době už byl k dispozici kvalitní anglicko-český slovník univerzitního profesora E. V. Mourka (22).

Lepšími znalostmi vexilologického názvosloví se mohli pyšnit čeští veslaři. Autoři stanov veslářské jednoty Moravia v Uherském Hradišti psali o vlajce hned v roce 1864. Naproti tomu ve stanovách pražského spolku Regatta z r. 1870 najdeme výraz lodní prápor a ve stanovách pražského ČVBK z r. 1875 výraz klubový prápor. Až o 4 roky později se do jejich stanov dostal správnější výraz klubová vlajka, podobně jako do stanov Klubu veslařů v Brandýse nad Labem z r. 1877 a do domácího řádu veslařského klubu Blesk sepsaného před r. 1880 (23).

I František Ladislav Rieger a Jakub Malý, když sestavovali Slovník naučný (24), dali přednost výrazu lodní prapor před vlajkou. Věty vysvětlující funkci vlajky (*jest hlavní veliká korouhev, zavěšená obyčejně v zadní části lodi; rozl. národové mají p-y lodní rozličných barev nebo znaků*v) proto zařadili do 6. svazku k heslu prapor lodní. V 9. svazku, který zahrnoval slova začínající na písmeno V, do hesla vlajka napsali jen odkaz na prapor lodní. Navíc včlenili do 3. svazku i heslo Flagge opět s odkazem na slovo prapor lodní (pro německý výraz Fahne však odkazové heslo nevytvořili).

Ani heslo prapor neobsahovalo všechny potřebné informace, ale odkazovalo na heslo korouhev. Podobný odkaz byl u hesla praporec ve tvaru „to co prapor, viz korouhev“. Vlastní heslo korouhev zpracoval pro 4. svazek slovníku šlechtic Emanuel Salomon z Friedbergů (25), který byl v té době „c. k. majorem ve sboru genijním“. Korouhev definoval jako *ve vojště znamení seřadění, sjednocení. Sestává z kusu látky jistými odznaky, erby, hesly, a p. opatřeného a na vysoké tyčce (žerdi) vztýčeného, aby ho bylo daleko viděti.* Ve Slovníku naučném objevíme více vojenských hesel označených zkratkou Msý, která mu patřila. Nebyl však příliš pečlivý, takže psal prapor i prápor.

Pro vexilology je Slovník naučný užitečný tím, že se v něm najdou i další speciální vexilologická hesla: kromě Jungmannem uvedené banderoly i barjak (turecký prapor), alaj-barjak (turecký plukovní prapor), honěí (nyní spíše honební) korouhev (německy Rennfahne), labarum, vexillum, oriflamma, sandžak (turecký prapor), sandžak šerif (prapor prorokův) a stanice (posvátná korouhev Svatovíta).

U těchto hesel sice většinou nenajdeme žádnou šifru, ale můžeme odhadovat, že je napsal synovec a pomocník J. Franty Šumavského Josef Rank. Ve svém Kapesním slovníku novinářském (26) uvádí alajbarjak, banderola, barjak, labarum, oriflamme, renfan i sandžak. Zároveň v něm překládá německé výrazy Banner jako korouhev a Standarte jako jezdecká korouhvička.

J. Rank se zabýval i tvorbou překladových slovníků. Dvanáct let pracoval na rusko-českém slovníku (27), při němž zřejmě hojně čerpal z rusko-německého slovníku, který vyšel v Rize roku 1858 a obsahoval mnohé námořní výrazy. Svědčí o tom fakt, že Rank na mnoha místech ponechal i německý výraz dokládající, že na rozdíl od Čechů se Rusové nebránili přebírat německé výrazy.

Je to vidět na německém výrazu Flaggentuch, který měl v ruštině podobu flagdúk i flágtuch a pro nějž J. Rank doporučil výraz vlajkovina nebo látka na vlajky (28).

Pozornosti vexilologů by neměl ujít ani dvousvazkový Příručný slovník (29), který J. Rank redigoval a kde byl podán výklad korouhve jinými slovy, než jak to bylo v Riegrově Slovníku naučném: *visutý prápor nebo praporec, též kus tkaniny zavěšené na vysoké žerdi, na kteréžto látce nalézají se obyčejně znaky a hesla neb obrazy svatých a.p.* U hesla prapor byla vlajka zmíněna jako druhá významová alternativa (první bylo synonymum práporec a odkaz na korouhev), a to *prapor lodní, vlajka zavěšená na zadní části lodi.* Navíc se tu našla i některá hesla chybějící v Riegrově slovníku: danebrog (dánský prapor), fanon (malý praporec bataillonu), korneta (praporeček jezdecký), hirka i šerif (prápor a plášť Mohamedův). Tyto výrazy ponechal J. Rank i ve svém Kapesním Slovníku světovém, jenž vyšel asi v r. 1891 v Třebíči.

V tuto dobu už bylo na světě několik svazků největšího českého encyklopedického díla (30), které kdy u nás vyšlo. Poslední svazek, jenž Jan Otto vydal do konce 19. století, končil heslem Media. Vexilolog si tak mohl přečíst pouze heslo korouhev, opět zpracované Emanuelem Salomonem z Friedbergů. Vojenský odborník už byl v penzi v hodnosti podmaršálka a korouhev definoval jako „*ve vojště, v zástupech podobně zařízených, jako u voj. vysloužilců, gard (stráží) měšťanských aj., pak ve spolcích, jako sokolských, uměleckých, řemeslnických, jako dříve u bývalých cechů, u bratrstev náboženských a pod...* Vlajka jako samostatné heslo se dostalo až do 26. svazku v r. 1907. Do r. 1900 na ni mohl narazit pečlivý čtenář encyklopedie pouze v hesle Admirálská vlajka, Distinkční vlajky (31) a v popisech vlajek uvnitř hesel věnovaných jednotlivým státům.

Pro úplnost připomeňme, že od konce roku 1884 byla k mání první česká čistě vexilologická publikace (32), v níž se slovo vlajka v různých tvarech objevilo 36x, prapor 22x, praporec 9x a korouhev 3x. Brožura se sice zabývala hlavně zemskými barvami, avšak převážně u mimoevropských států přinesla popisy různých druhů vlajek, jako byly obchodní, válečné nebo i admirálské.

Zatímco přesný rok zavedení slova vlajka můžeme jen odhadovat, u dalšího vexilologického termínu můžeme být přesní. Jednoslovný výraz pro trojbarevný prapor se začal užívat prakticky hned ve chvíli, kdy se v revolučním roce 1848 objevila **trikolora**. Zpočátku však termín nebyl rodu ženského a nekončil na samohlásku. Karel Havlíček psal ve Vídni již 5. srpna 1848 o trikoloru v článku Schwarz-Roth-Gold (33). Výraz německý trikolor použil tento básník a novinář v článku o selské aristokracii v listopadu 1848 (34) a výraz slovanský trikolor Božena Němcová v dopise A. Čelakovské 16. února 1849 (35). Zdrobnělinu trikolorek najdeme v novinách o 13 let později (36). Trikolor jako samostatné heslo (vždy ale s odkazem na heslo Národní barvy) zařadil do Riegrova slovníku i do svého devítidílného slovníku J. Malý v r. 1885 (37). Ještě v roce 1892 prosazuje Slovníček cizích slov nejen trikolor, ale i tříbarví (38) a definuje je jako *skupení národních barev, tak např. slovanský trikolor jsou barvy bílá, modrá a červená...* Toto slovo se však neujalo.

Naproti tomu s trikolorou jako podstatným jménem rodu ženského se setkáváme čím dál více od šedesátých let 19. století: v Humoristických listech od 15. listopadu 1862, Moravské orlici od 20. srpna 1863 a Národních listech od 1. června 1864. Výraz trikolora zařadil v r. 1862 do svého slovníku (26) J. Rank a přidal synonymum trojbarevka, které se však příliš neujalo (39), pro stužku o třech barvách.

J. Ranka citoval jako zdroj slova trikolora ve svém velkolepém díle František Štěpán Kott. Základem jeho česko-německého slovníku (40) byl sice Jungmannův slovník, ale F. Š. Kott jej doplnil novými výrazy a frázemi, takže rozsahem ho předčil. V hesle prapor připomněl s odvoláním na Brus jazyka českého (41), že vhodnější je psát prapor s krátkým a. Z nových frazeologických slovesných obratů uvedl prapor rozestříti, povznésti, někomu podati (s odvoláním na J. Frantu Šumavského), prapor vztyčiti (podle Bedy Dudíka), vlání praporu (obecná řeč), prapor z půdy vystrčený.

Na rozdíl od J. Jungmanna F. Š. Kott výraz vlajka ve slovníku už pochopitelně uvedl. U vlaječky se odvolal na Frantu Šumavského, u vlajky na Slovník naučný. Ozdobení vlajkami doporučil překládat jako Beflaggung, vlajkami ozdobený beflaggt, vlajkou opatřiti beflaggen. Od námořního důstojníka Jana Kopeckého převzal definici *Vlajka jest buď na posledním stěžni, buď*

na zvláštní tyči (na parnicích) buď na soherice (chorv., die Gaffel) na plachetních lodích. Větu „Barka ozdobená císařskou vlajkou a vyložená zlatohlavem“ vypsal z Dějin Moravy od Bedy Dudíka. Přídavná jména odvozená od slova vlajka uvedl dvě: vlaječný (stožár, ozdoba, tyč, loď) a vlajný (praporec, podle Dr. Douchy fliegende Fahne).

Zachytil ale i výrazy jako fana (prapor podle Dom. Škardy, profesora v Sovinci), fedro (pestrý prapor, který nese první stárek k máji), či znamenínoš (Fahnenträger podle Hymnů pro diocesi pražskou z r. 1418) a ženkrout (velký prapor podpíraný několika tyčkami).

Ani Kottův slovník nebyl vyčerpávající, výraz **standarta** chyběl i v dodatcích, které vydal v pozdějších letech (42). Ve 3. díle z r. 1882 ještě uváděl podobně jako J. Jungmann výraz štandára a odvolával se na J. Dobrovského. Přitom Ladislav Šípek standartu vysvětlil ve Slovníčku cizích slov (38) v r. 1892 jako korouhev jízdního vojska. Výraz štandarta (praporec jízdy) zvolili Jan Herzer a Čeněk Ibl zhruba ve stejnou dobu (43) ve svém Slovníku francouzsko-českém pro překlad slova cornette. V novinách máme doloženo slovo standarta dokonce už v roce 1884 (44). Rok nato se začíná užívat výraz standarta pro pruh látky s nápisem či textem, který se později připevňoval na dvou tyčích a nosil při demonstracích (45).

Jak bude dále postupovat digitalizace (46), můžeme očekávat, že dojde ke zpřesnění letopočtů, dokládajících první užití vexilologických výrazů v dokumentech psaných češtinou 19. století.

Poznámky:

(1) K rozboru užívání vexilologických výrazů jsem v převážné míře využil digitální knihovnu Kramerius NK ČR (http://kramerius.nkp.cz/), Českou elektronickou knihovnu – Poezie 19. a počátku 20. století Ústavu pro českou literaturu (http://www.ceska-poezie.cz/cek/), Project Guttenberg (http://www.gutenberg.org/wiki/Main_Page) a službu Google knihy (http://books.google.cz/).

(2) Karl Ignaz Thams Neuestes ausführliches und vollständiges deutsch-böhmisches synonymisch-phraseologisches Nationallexikon oder Wörterbuch.

(3) Deutsch-böhmisches Wörterbuch. Prag: 1821.

(4) Slownjk česko-německý Josefa Jungmanna. W Praze 1835 – 1839.

(5) Pro snazší přehlednost používám v textu (vyjma bibliografických citací a poznámek) skladný pravopis, jenž od 40. let 19. století vytěsnil analogický pravopis. Jungmann samozřejmě napsal „Igor dostáwá čerwený prapor“.

(6) Výraz „Twug prapor“ užil V. Klicpera ve hře Soběslaw, selský knjže v roce 1824 a A. J. Puchmajer rýmoval slovo prapor se sochorem, mramorem a odporem ve svém Rýmovníku posmrtně vydaném v témže roce.

(7) Je známo, že Antonín Dvořák nejen složil v Americe v r. 1893 kantátu nazvanou Americký prapor, ale že v dopisech psal prapor i prápor. Srovnej stať Milana Kuny Transkripční problematika Dvořákovy korespondence otištěnou v Hudební vědě č. 1 z roku 1981, s. 17.

(8) Srovnej verš V. Hanky „křížník se mu po Kosovu věje“ otištěný v Jungmannově Slowesnosti z r. 1820 na s. 64 a v 1. dílu Krasořečníka K. S. Macháčka z r. 1823 na s. 172. Tento vexilologický výraz se však neujal.

(9) Srovnej tvrzení V. Machka v Etymologickém slovníku jazyka českého. Praha 1971.

(10) Zřejmě netušil, že J. K. Tyl skládal v té době píseň Sbor bojovníků se slovy „Frašně bílý prápor vlaje, na praporci český lev“. Ostatně nejen slovo prápor, ale ani slovo frašně v Jungmannově slovníku nenajdeme. Přitom píseň veřejně zazněla v Konviktském sále v Praze 2. února 1838 a frašně ve významu mazaně se užívalo už v 15. století. Podobně v překladu tragedie T. Körnera Mikuláš hrabě Zrinský, který pořídil F. B. Tomsa, se dočteme, že Juranič „chwěge praporem“ a pateticky říká „Hle, prapor wlage!“. Přitom překlad vyšel v roce 1838, kdy se 5. díl Jungmannova slovníku s písmeny W – Z teprve chystal k tisku.

(11) K V. Hankovi a F. Čelakovskému můžeme připojit V.V. Rába, jenž do Smíšených básní vydaných v roce 1836 zařadil verš „vlny ku břehu se vlají“.

(12) Deutsch-böhmisches Wörterbuch. Band 1 A-J. Prag 1844. Slovo vlajka je u hesla Flagge na s. 813.

(13) O rok později vyšel ve Vídni Ouplný kapesní slowník čechoslowanského a německého jazyka od J. N. Konečného, výraz vlajka v něm však chyběl. Nenajdeme jej dokonce ani v Dodavkách ke slovníku Josefa Jungmanna, které sebral a vydal Fr. L. Čelakovský v r. 1851.

(14) Humoristické listy z 10. prosince 1859, s. 92.

(15) Serióznější výklad vzniku slova prapor podal A. Matzenauer v r. 1870 v díle Cizí slova ve slovanských řečech. V něm tvrdil, že slovo prapor vzniklo ze zdvojeného kořene přesmyknutím hlásek par-por podobně jako slovo mramor. Na zdvojování kořene upozornil i o 3 roky později K. Kunz v České mluvnici pro nižší třídy gymnasialních a reálních škol a jako příklad uvedl vedle slov máma, táta i chochol a prapor.

(16) W.C. Russel: Nadplavčí. V Praze 1882, s. 34. Slovo prapor se najde v románu jen třikrát.

(17) D. Defoe: Život a podivuhodná dobrodružství Robinsona Krusoa, jak je sám vypravuje. V Praze 1894. „Vysvětlení méně známých slov" je na s. 381 a 382 a kromě vlajky zahrnuje výrazy jako bestie, pudding, ráhno lodní či vrak.

(18) Výjimkou byl R. Pokorný, když v básni z r. 1877 použil verš „viz, jak se četa Záporožců žene po prchajících moslemínských vlajkách", nebo A. Škampa, který v Almanachu české omladiny z r. 1879 rýmoval „jak lodní vlajka v dáli nedohledné".

(19) V anglickém originále bylo napsáno slovo waft, pro něž by byl vhodnější český ekvivalent větrná korouhvička.

(20) V Robinsonovi převyprávěném v r. 1884 Antonínem Mojžíšem podle J. H. Campea.

(21) V Robinsonovi Krusoe převyprávěném v r. 1890 J. V. Novákem podle J. H. Campea.

(22) V. E. Mourek ve Slovníku anglicko-českém z r. 1879 pro slovo ensign doporučil výrazy odznak, prapor, korouhev, pro slovo flag prápor, vlajka a vytyčiti vlajku. Standard překládal jako prapor, prapor jezdecký.

(23) Příslušné články stanov a domácího řádu viz můj článek Vlajky a odznaky veslařských klubů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (1. část), který byl otištěn ve *Vexilologii* č. 153, s. 2963-2979.

(24) Naučný slovník vycházel v Praze v letech 1860 až 1874, poslední dvanáctý svazek obsahující doplňky a opravy byl vydán až v roce 1890.

(25) Žil v letech 1829 až 1908, proslavil se jako malíř i jako český spisovatel (psal pod pseudonymem Mirohorský). Kromě mateřštiny ovládal řadu světových jazyků, byl propagátorem vodoléčby a vegetariánství a zapřísáhlým abstinentem.

(26) Kapesní slovník novinářský, v němž se nacházejí zvláště slova z cizích jazykův. V Praze 1862.

(27) Russko-češskij slovar. Praga 1874.

(28) To platí i o slovu Flagge (rusky flag) a slovu Flaggenstock (rusky flagštók), které J. Rank překládal jako vlajka na korábě, resp. stožár vlajkový.

(29) Příručný slovník všeobecných vědomostí. Praha 1882 a 1887.

(30) Ottův slovník naučný. Praha 1888-1909.

(31) Heslo pocházelo z pera Maxe Švagrovského, který k vlajkám měl opravdu blízko, protože byl nejen roudnickým redaktorem, ale i veslařem.

(32) Myšlen je překlad brožurky A. Grensera pod českým názvem Barvy zemské a národní, o níž jsem podrobně referoval v článku Sto let první vexilologické publikace v češtině ve *Vexilologii* č. 56, s. 1154-1156.

(33) Vybrané spisy Karla Havlíčka Borovského. V Hoře Kutné 1886, s. 47.

(34) Národní noviny z 16. 11. 1848.

(35) Dopis byl otištěn v r. 1873 v publikaci Z let probuzení, kniha třetí, s. 69.

(36) Národní listy z 19. 7. 1861 na s. 4 popisovaly provokaci, kdy buršové strhli českému studentu gymnázia slovanský trikolorek připnutý na kabátě.

(37) Stručný všeobecný slovník. V Praze 1874 až 1885.

(38) Slovníček cizích slov sestavený L. Šípkem a vydaný v Královských Vinohradech roku 1892.

(39) Výraz trojbarevka našel zalíbení např. v česko-moravském vojenském týdenníku Vlasť v roce 1872 a doporučil ho F. Bačkovský, když jej zařadil do svého Slovníku cizojazyčného obsahujícího výklad cizích slov v češtině užívaných aneb české náhrady za ně (Praha 1895).

(40) Česko-německý slovník zvláště grammaticko-fraseologický. V Praze 1878 – 1893.

(41) Brus jazyka českého, který sestavila komise širším sborem Matice české zřízená. V Praze 1877, 2. vyd. 1881, 3. vyd. 1894. Na s. 262 uvádí, že substantiva zdvojením kmene utvořená, obyčejně neprodlužují prvé slabiky: chochol, hlahol atd., jen plápol má á jako sloveso plápolati.

(42) Příspěvky k česko-německému slovníku zvláště grammaticko-fraseologickému. V Praze 1896. Druhý příspěvek k česko-německému slovníku, zvláště grammaticko-fraseologickému. V Praze 1901.

(43) Slovo užito na s. 476 1. dílu, na jehož titulní stránce vročení chybělo, 2. díl vyšel v r. 1896.

(44) Národní listy otiskly 11. listopadu 1884 na s. 1 nepodepsaný fejeton s větou „Na baštách a citadelách vlají divoce černo-žluté standarty".

(45) Národní listy z 5. června 1885 na s. 2 referovaly o české deputaci, která na pohřbu Victora Huga nesla standartu s nápisem „La Bohéme".

(46) Smělý projekt Národní digitální knihovny má za cíl zdigitalizovat do konce roku 2019 300 tisíc svazků vydaných na území ČR v 19. až 21. století.

A very interesting comparative study by Aleš Brožek documents the etymological development of some Czech vexillological terms after 1848 until the end of the 19th century. The earliest idea about existence of Czech vexillological terms could be obtained from the German-Czech dictionary by Karl Ignaz Tham that was first published in 1788 and later in 1799 and 1814. Tham used old Czech literary expressions ***praporec*** *and* ***korouhev*** *and their diminutives for translation of the German term "die Fahne". Referring to a false manuscript from the 13th century and allegedly "discovered" in 1817, a famous Czech linguistic scientist Josef Jungmann introduced expression* ***prapor*** *in his German-Czech dictionary issued between 1835 and 1839. Another Czech equivalent to the German term "die Fahne" was* ***zástava*** *presented in the same Jungmann's work; it was derived from Slovak language. The relatively late German term "die Flagge" was reflected by Czech writer Josef Franta Šumavský in 1844 only; he used the expression* ***vlajka*** *derived from then already obsolete expression "vláti" for flying. The Encyclopaedic dictionary by František Ladislav Rieger was published in the period 1860-1874 and has been considered for the best source for explanation of contemporary Czech vexillological terms at that time. There were many special expressions related to German, Turkish, Latin and Slavic languages presented in this work. The newest Czech vexillological expressions have been* ***trikolóra*** *or* ***standarta*** *extensively used among writers and journalists. The former has been derived from French and used after 1848 already whilst the latter appeared in Czech newspapers in 1884 and in 1892 only when the Dictionary of foreign words by Ladislav Šípek was published; this word was also used as a modern variant of the old term related to German for translation of French expression "cornette"by Jan Herzer and Čeněk Ibl.*

Viktor Anatoljevič Lomancov

VLAJKY A ZNAKY SEVEROZÁPADNÍCH OBLASTÍ RUSKA
1. část

Severozápadní výspa Ruské federace, po celou dobu existence centralizované ruské říše zkoušená v bojích proti vpádům Švédů, Němců a Litevců, zahrnuje v současném administrativním dělení Ruska celkem 11 subjektů federace. Kromě svrchovaných republik, Karélie a Komi, federálního města Sankt-Petěrburgu a Něneckého autonomního okruhu, o jejichž symbolice jsme již na stránkách *Vexilologie* informovali dříve (1), je to celkem sedm oblastí – Archangelská,

Kaliningradská, Leningradská, Murmanská, Novgorodská, Pskovská a Vologdská – které s přijetím svých vlastních vlajek otálely, a tak se jim věnujeme až před samým koncem našeho několik let trvajícího volného seriálu o regionální symbolice Ruska. Jedinou výjimkou mezi nimi byla Leningradská oblast (2), zato Pskovská oblast se své vlajky nedočkala dosud.

Novgorodská oblast

Od 12. století existovala na severu Rusi feudální (tzv. bojarská) Novgorodská republika, jejíž centrum – město Velký Novgorod – bylo důležitým politickým a obchodním střediskem. V 10. - 11. století byl druhým nejvýznamnějším městem na Kyjevské Rusi, v letech 1136 - 1478 pak hlavním městem feudální republiky. Ta vznikla r. 1136 po odtržení Novgorodu a přilehlých území na severozápadě Ruska od Kyjevské Rusi. Jejím nejvyšším politickým orgánem bylo shromáždění svobodného městského i venkovského obyvatelstva, tzv. *věče*; faktická moc však byla v rukou bojarů. Po tuhých bojích v letech 1471 - 1478 byla nad republikou vyhlášena svrchovanost moskevského velkoknížete a její státní zřízení bylo zlikvidováno; r. 1478 totiž vojska moskevského velkoknížete Ivana III. rozdrtila místní domobranu a ovládla Novgorod. Z období Novgorodské republiky je známo několik pečetí – na jedné je stupínek z bojarského sněmu a obřadní hůl jeho předsedy, na jiné pečeti z r. 1426 je vyobrazeno blíže neurčené zvíře. Na velké pečeti cara Ivana IV. Hrozného byl emblémem Novgorodu (jako pečeť místodržitele Velkého Novgorodu) opět stupínek, na kterém leží hůl vedle medvěda, rysa a dvou ryb (**obr. 1**). V pracích A. Choroškevičové jsem se setkal se zajímavou hypotézou, objasňující symboliku této pečeti. Rys měl možná připomínat Finsko (jedna z žen Ivana IV., Kateřina Jagellonská, byla totiž svého času i manželkou finského vévody Johana), zatímco ryby byly prvkem znaku města Narvy, dobytého r. 1558. V Titulárním almanachu z r. 1672 byl již Novgorod zobrazován v tradičním pojetí, známém z následujícího období: jako dva medvědi stojící kolem trůnu, na kterém leží hůl zakončená křížem, žezlo a svícen, pod ním pak dvě ryby (**obr. 2**) (3). Novgorodská gubernie byla v rámci Ruska zřízena r. 1727 a existovala dvě stě let do r. 1927, přičemž v letech 1776 - 1796 se jmenovala novgorodské místodržitelství. Funkci znaku gubernie zastával městský znak Novgorodu, udělený 16. 8. 1781 zákonem č. 15209 – *na stříbrném poli zlaté křeslo s červenou poduškou, na níž jsou křížem postaveny zprava žezlo a zleva kříž, nahoře na křesle svícen se třemi hořícími svícemi a po stranách stojící dva medvědi* (**obr. 3**) (4). Je zajímavé, že privilegium nezmiňuje modrou patu štítu se čtyřmi (2 + 2) proti sobě postavenými stříbrnými rybami.

Obr. 1

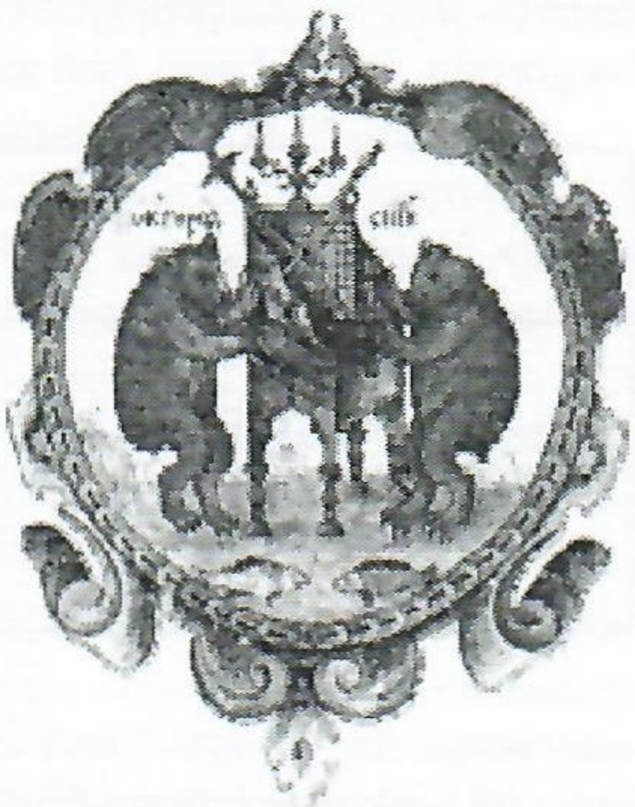

Obr. 2

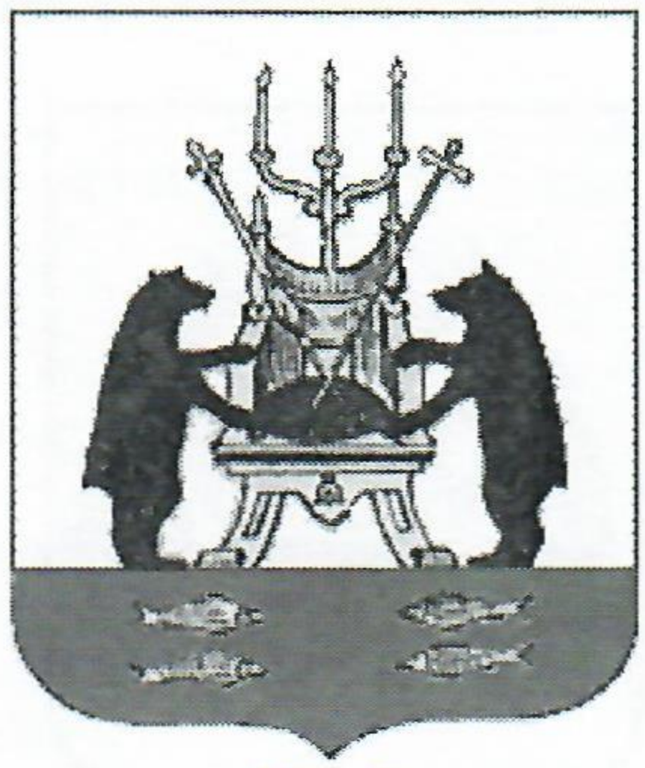

Obr. 3

Zatímco ve druhé polovině 19. století se neoficiálně používal titulární novgorodský znak s honosnými kusy, přiznávanými znakům gubernií (korunou, dubovým věncem a svatoondřejskou stuhou), i ve městě se objevil návrh na doplnění štítu v té době předepsanými atributy městských znaků (tj. hradební koruna a zlaté obilní klasy svázané červenou stuhou), i když korunu nahradila zlatá carská tzv. Monomachova čepice lemovaná sobolí kožešinou. Ani jedno z uvedených „polepšení“ novgorodského znaku však není doloženo. Po bolševické revoluci, která zakázala používání všech monarchistických a církevních symbolů, byl i znak Novgorodu

zrušen. V sovětském období se objevila varianta městského znaku, která na červeném poli zobrazovala dva zlaté proti sobě stojící medvědy, kteří místo křesla přidržovali zlatou číslici „895“ (rok založení města) pod kompozicí pěticípé hvězdy a dolní poloviny ozubeného kola; na modré patě byly dvě zlaté ryby (5). Tento „sovětizovaný“ znak však zanikl s pádem komunismu a právně byl r. 1998 nahrazen znakem současným (byť ten byl použit už na vlajce z r. 1994). Znak je určen statutem Velkého Novgorodu (tento úřední název města byl přijat r. 1998), schváleným usnesením městské Dumy č. 368 z 23. 4. 1998. Městská symbolika je ve statutu (ve znění usnesení městské Dumy č. 155 z 24. 5. 2001 a č. 233 z 27. 9. 2001) upravena takto: *Hlava I, článek 9: Symboly Velkého Novgorodu. Symboly Velkého Novgorodu jsou historický znak a vlajka. Popis znaku a vlajky Velkého Novgorodu je uveden v příloze č. 2 k tomuto statutu, jež je jeho nedílnou součástí. Řád používání znaku a vlajky Velkého Novgorodu určí městská Duma.* Podle uvedené přílohy říká úřední popis městského znaku následující: *Na stříbrném poli štítu dva černí medvědi podpírající zlaté křeslo s červenou poduškou. Na sedadle jsou přes sebe postaveny z pravé strany zlaté žezlo zakončené křížem, z levé strany zlatý kříž. Nad křeslem je zlatý svícen se svíčkami hořícími červeným plamenem. Na modré patě štítu jsou čtyři stříbrné ryby, jedna proti druhé.* Neoficiálně byl někdy městský znak doplňován stylizovaným červeným fragmentem zdi novgorodského Kremlu (6). Vlajka Novgorodu byla poprvé schválena správou města nařízením č. 57 ze 14. 4. 1994. Tvořil ji obdélníkový list sestávající ze tří vodorovných pruhů stejné šíře – horního bílého, prostředního modrého a dolního bílého. Poměr šířky vlajky k její délce byl stanoven 1,5 : 2,5, předepsaným materiálem bylo hedvábí. Doprostřed listu byl umístěn znak Novgorodu, jehož horní část završují stylizované zuby kremelské zdi červené barvy. Znak se měl vyšívat zlatem (7). Podle autora vlajky architekta Jurije Matvijenka bílá barva na vlajce symbolizuje čistotu a barvu stěn pravoslavných kostelů, modrá připomíná řeku Volchov, zatímco červená je barvou zdí novgorodského Kremlu. V návaznosti na vydání statutu Velkého Novgorodu v r. 1998 bylo 28. 12. 2001 schváleno usnesení Dumy č. 284 „O přijetí Nařízení o řádu využití symboliky Velkého Novgorodu“ (novelizováno 16. 10. 2002 usnesením č. 416) a následně i 21. 12. 2006 usnesení Dumy č. 432 „O přijetí úředního popisu vlajky“. Tento popis stanoví, že *vlajkou Velkého Novgorodu je obdélníkový list ze tří vodorovných pruhů: horního bílého, prostředního modrého a dolního bílého, uprostřed kterého se nachází znak Velkého Novgorodu, ozdobený stylizovanými stínkami kremelské zdi červené barvy. Poměr šířky vlajky k její délce je 1,5 : 2,5, použitým materiálem hedvábí* (**obr. 4**) (8). Ani znak, ani vlajka však neměly dlouhého trvání. Nejprve poslanci městské Dumy 21. 12. 2006 vypustili z popisu městského znaku zmínku o rybách v patě štítu, neboť jim byla ne zcela správně vysvětlena heraldická zásada přednosti popisu znaku před jeho vyobrazením. A protože, jak jsem se již zmínil, původní popis znaku z r. 1781 neobsahoval zmínku o rybách (zřejmě šlo o technickou chybu, neboť k příslušnému zákonu přiložené vyobrazení znaku ve sbírce zákonů Ruské říše patu štítu s rybami obsahovalo), rozhodli poslanci o jejich vypuštění, ač se jedna nebo dvě dvojice k sobě přivrácených ryb na všech známých vyobrazeních novgorodského znaku vždy objevovaly. Takto „opravený“ městský znak (**obr. 5**) vyvolal nelibost Novgorodské společnosti milovníků historie, která se v r. 2008 obrátila na Dumu se žádostí o vrácení se k vyobrazení ryb na městském znaku. Svou argumentaci o tradici takové podoby znaku doplnila i vysvětlením, že „ryby jsou symbolem, v jeho jméně je zašifrován Kristův monogram a tak upomínají na existenci novgorodské pravoslavné eparchie jako nejstarší na Rusi“. Až nařízení městské Dumy č. 850 z 24. 11. 2010 rozhodlo o navrácení světlomodré paty se čtyřmi stříbrnými rybami do znaku Velkého Novgorodu (**obr. 6**);

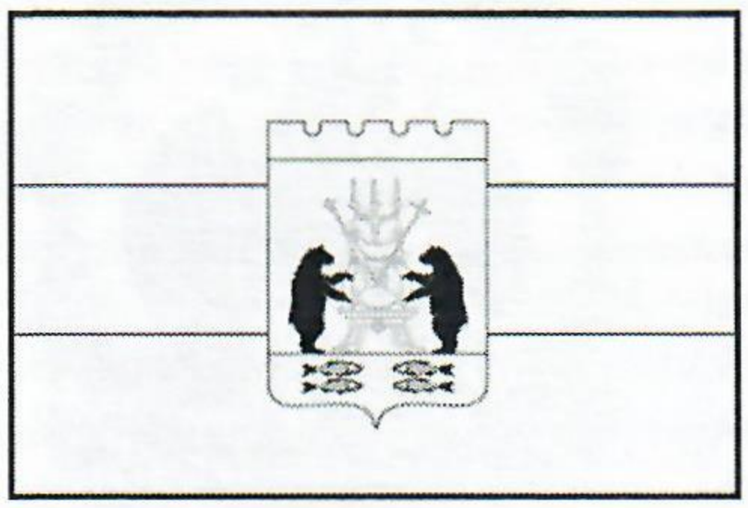

Obr. 4

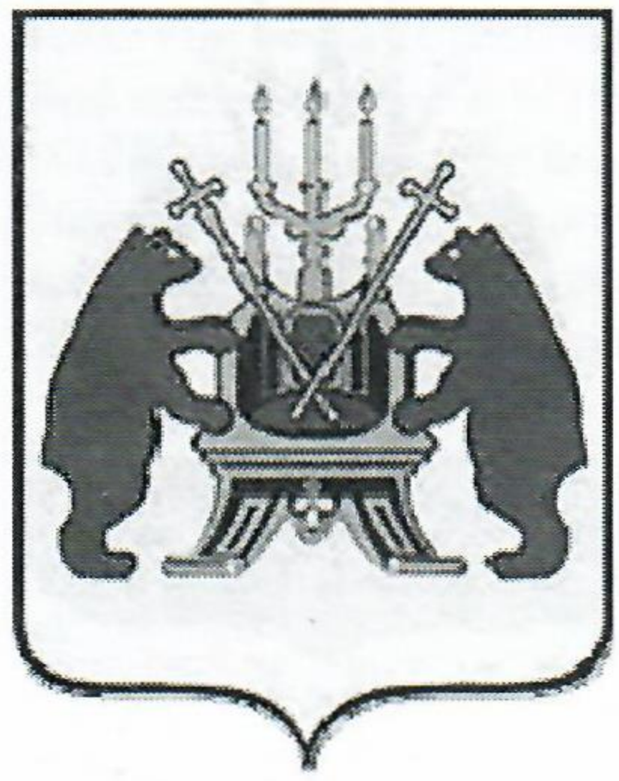

Obr. 5

znak byl zaevidován ve Státním heraldickém registru pod č.j. 6682 (9). Městská vlajka se zase dočkala kritiky ze strany ruského státního herolda G. V. Vilinbachova, kterému se nelíbila přítomnost modrého pruhu, jež nemá oporu ve znaku, a stylizovaná koruna na štítu znaku ze stínek kremelské zdi; na základě jeho negativního stanoviska nebyla vlajka zapsána do Státního heraldického registru; sám Vilinbachov doporučil vytvoření znakové vlajky. Dne 28. 6. 2007 byl proto na zasedání městské Dumy přijat formou nařízení č. 585 „O provedení změn v popisu vlajky Velkého Novgorodu" nový popis, který stanoví, že *vlajkou Velkého Novgorodu je obdélníkový list stříbrné* (sic!) *barvy, uprostřed kterého jsou vyobrazeny figury znaku Velkého Novgorodu: zlatý trůn, podepíraný ze stran dvěma stojícími medvědy, s červenou poduškou, na níž jsou překříženy žezlo (zprava) a kříž (zleva); nahoře na trůnu je umístěn svícen se třemi hořícími svícemi. Poměr šířky vlajky k její délce je 1,5 : 2,5. materiál - hedvábí. Poměr výšky znaku k šířce vlajky – 0,75, poměr vzdálenosti od levého kraje vlajky k vertikální ose základu figur znaku k šířce vlajky – 0,525, poměr výšky figur znaku k šířce vlajky – 0,62, poměr vzdálenosti od spodního okraje vlajky k základu figur znaku k šířce vlajky – 0,21* (8). I když toto nařízení mělo vstoupit v platnost zveřejněním v místních novinách *Novgorod*, dosud se tak nestalo a v říjnu 2007 byla otázka vlajky znovu na pořadu jednání městské Dumy, prakticky se od r. 2007 používala bílá vlajka se znakem města (vč. štítu) uprostřed (**obr.** 7). Nařízení č. 585 však bylo zrušeno, když 29. 4. 2008 byl popis vlajky města nařízením Dumy Velkého Novgorodu č. 46 mírně upraven: stříbrná barva byla nahrazena bílou a poměr stran listu stanoven na 2 : 3. Zásadní změnu podoby městské vlajky přineslo až nařízení městské Dumy č. 850 z 24. 11. 2010, které vrátilo světlomodrou patu se čtyřmi stříbrnými rybami do znaku Velkého Novgorodu. Ve smyslu předcházejícího doporučení ruské heroldie na vytvoření znakové vlajky byla následně změněna i jeho městská vlajka, když k dosavadním figurám znaku uprostřed bílého pole přidala světlomodrý (lazurový) vodorovný pruh se čtyřmi bílými rybami (**obr. 8**). Tato podoba novgorodské vlajky již do Státního heraldického registru zanesena byla, a to pod č.j. 6683 (9).

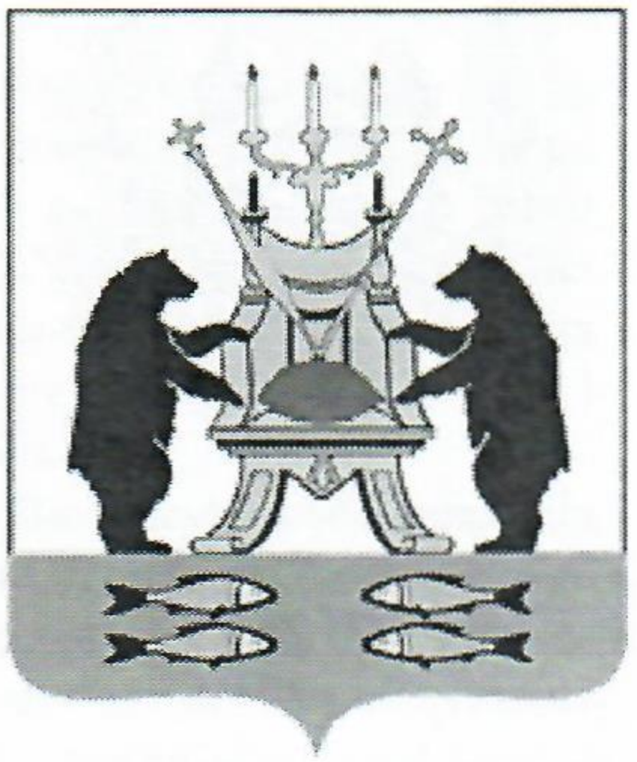

Obr. 6

Obr. 7

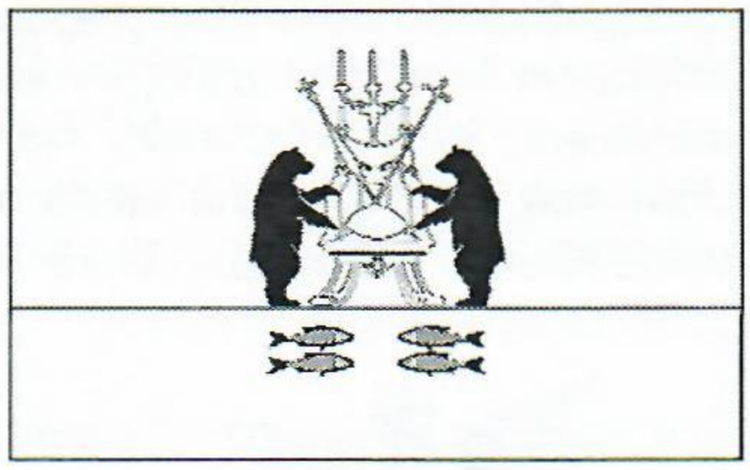

Obr. 8

K carské symbolice se vrátila i Novgorodská oblast, zřízená 5. 7. 1944, samozřejmě až po pádu komunistického režimu. V případě znaku jde jen o restauraci znaku gubernie z 19. století. Dne 27. 9. 1995 schválila Duma Novgorodské oblasti nařízení č. 238 – OD, kterým přijala zákon „O znaku Novgorodské oblasti" č. 22-OZ, který gubernátor Michail M. Prusak podepsal 9. 10. 1995. Podle úředního popisu, který neovlivnila ani novelizace zákona podle zákona č. 86-OZ ze 4. 3. 1997, resp. novelizace z 29. 10. 2003, zavádějící postih za zneužití znaku, je stanoveno: *Článek 1. Znakem Novgorodské oblasti je historický znak novgorodské gubernie v podobě štítu završeného imperátorskou korunou a lemovaného dubovými listy svázanými svatoondřejskou stuhou. Ve štítu jsou zobrazeni dva medvědi podpírající křeslo postavené na podstavci, ozdobené žezlem, křížem a trojitým svícnem a postavené nad dvěma rybami.* (**obr. 9**) (10). Barevné provedení znaku není v zákoně stanoveno, ale je tradiční – štít je stříbrný, trůn, žezlo, kříž, svícen i podstavec zlaté, medvědi černí, ryby v modré patě jsou rovněž stříbrné. Zlatá imperátorská koruna je červeně podšitá, sedadlo trůnu i plameny svíček jsou rovněž červené, věnec dubového listí je rovněž zlatý a stuha je modrá s černým stínováním. Pokud jde o regionální vlajku, na jaře 2002 byla správou oblasti vyhlášena veřejná soutěž, jejíž podmínky stanovily, že povinnou součástí listu vlajky musí být oblastní znak.

Obr. 9

Nařízením č. 103-OD z 31. 1. 2007 byla vytvořena pracovní skupina vedená předsedou oblastní Dumy A. A. Bojcevem, která měla do 1. 6. 2007 předložit návrh na podobu oblastní vlajky. Ta byla stanovena zákonem Novgorodské oblasti č. 223-OZ „O vlajce Novgorodské oblasti", který schválila oblastní Duma 19. 12. 2007 a gubernátor S. G. Mitin podepsal 24. 12. 2007. Zákon v článku 2 stanoví: *Vlajku Novgorodské oblasti tvoří obdélníkový list o poměru šířky k délce 2 : 3, sestávající ze tří svislých pruhů v poměru šířky 1 : 2 : 1, a to modrého (u žerdi), bílého (uprostřed) a červeného. Uprostřed bílého pruhu se na štítu francouzského typu šedé barvy, jehož šířka odpovídá ¼ délky listu, s černým obrysem nachází na modré patě se dvěma bílými k sobě obrácenými rybami a na žlutém podstavci se dvěma stupínky, podpíráno ze stran dvěma černými medvědy žluté křeslo s opěrkami a vysokým opěradlem, završené žlutým trojramenným svícnem s bílými svícemi, hořícími červeným plamenem, a s červenou poduškou, na níž jsou křížem postaveny hůl arcieparchy a žezlo, obojí žluté barvy.* Barevné vyobrazení vlajky Novgorodské oblasti je uvedeno v příloze k tomuto zákonu (**obr. 10**) (11). Podle důvodové zprávy k uvedenému zákonu (12) *modrá barva vlajky symbolizuje oddanost, spravedlnost a vytrvalost; je to také barva jezer a řek Novgorodské oblasti. Bílá barva vlajky představuje úsilí o mír, blahobyt a štěstí; je to barva chrámů a klášterů Novgorodské země. Červená barva vlajky připomíná její hrdinskou minulost a starobylost, odvahu a krásu.*

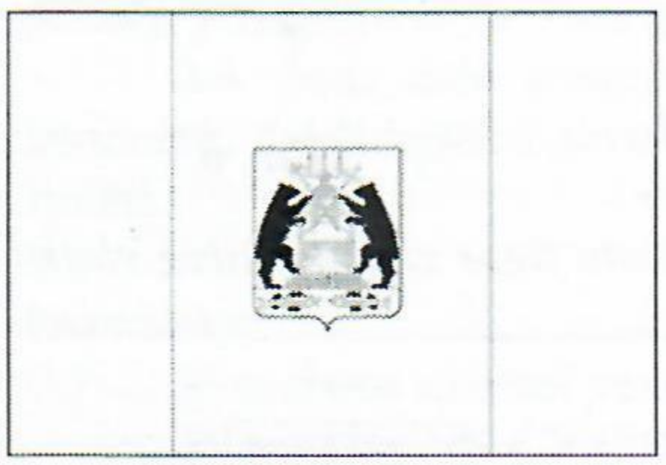

Obr. 10

Archangelská oblast

Město Archangelsk bylo založeno r. 1548 Ivanem IV. Hrozným a později pojmenováno Archangelgorod podle blízkého kláštera sv. archanděla Michaela, jehož základy položili ve 12. století obyvatelé Novgorodu. V r. 1708 se stal Archangelgorod střediskem nově vytvořené archangelgorodské gubernie, kterou v rámci své správní reformy říše založil car Petr I. Veliký. Na archangelských plukovních praporech z let 1710 - 1712 byl za symbol města vybrán jezdec na okřídleném koni probodávající kopím hada. Až heraldik Francisco Santi jej nahradil novým emblémem, který od té doby tvoří zlaté pole s vyobrazením archanděla šlapajícího po ďáblu. Tento znak byl jak erbem města Archangelsk, tak celé gubernie, jež byla r. 1780 začleněna do místodržitelství Vologda, které bylo r. 1784 přejmenováno na archangelské; archangelská gubernie byla obnovena r. 1796. Znak byl udělen 2. 10. 1780 a na zlatém poli štítu nesl letícího archanděla ozbrojeného plamenným mečem a kruhovým štítem, který poráží svrženého ďábla. K historickému znaku se město vrátilo 10. 10. 1989, když 11. zasedání archangelského městského sovětu přijalo „Nařízení o znaku města Archangelsku"; podle jeho článku 2 tvoří znak *ve zlatém poli štítu letící archanděl v modré říze s plamenným mečem a štítem, vítězící nad černým ďáblem.* (**obr. 11**). Letící archanděl v modrém odění s plamenným mečem a štítem symbolizuje ruské vojenství a vítězství sil dobra nad silami zla. Černý ďábel představuje nepřátele Ruska a zlo, které bude poraženo (13). Pravoslavnou veřejnost pohoršuje vyobrazení ďábla na erbu města tou měrou, že již zorganizovala protestní akci „Archangelsk je proti ďáblu". V září 2009 se také archangelský primátor Viktor Pavlenko vyslovil pro jeho odstranění z městského znaku; zatím bez výsledku. Vlajku Archangelsk nemá.

Obr. 11

Podle pravidel pro úpravu znaků gubernií z r. 1857 byl 5. 7. 1878 schválen i znak archangelské gubernie, nesoucí *na zlatém štítě svatého archanděla Michaela v modrém brnění, s červeným plamenným mečem a s modrým štítem, ozdobeným zlatým křížem, stojícím na černém ležícím ďáblu. Štít je završen imperátorskou korunou a lemován zlatými dubovými listy, svázanými* (modrou) *svatoondřejskou stuhou* (14). Když se v létě 1918 vylodila intervenční vojska v Archangelsku a Murmansku, bylo 2. 8. 1918 zřízeno relativně samostatné „Vrchní velení Severní oblasti", jejímž střediskem se stal Murmansk. Severní oblast se 30. 4. 1919 podřídila vrchnímu velení admirála Kolčaka, který ji ovládal až do 7. 3. 1920, kdy obě města obsadili bolševici. Právně existovala archangelská gubernie do 14. 1. 1929, kdy byla spolu s vologdskou a severodvinskou gubernií přetvořena v Severní kraj. Poté, co se 5. 12. 1936 z něj vyčlenila autonomní SSR Komi, byl kraj přeměněn na Severní oblast. Ta se r. 1937 rozdělila na dvě oblasti, přičemž Archangelská oblast byla zřízena 23. 9. 1937. Po pádu komunistického režimu se na začátku 90. let minulého století živelně používal starý znak gubernie, o jeho legalizaci pro potřeby oblasti však nám není nic známo. Oblastní shromáždění Archangelské oblasti přijalo 23. 5. 1995 statut (ústavu) oblasti, který ve svém prvním článku přiznává oblasti právo užívat znaku, vlajky a hymny. Dne 15. 10. 1996 následovalo nařízení hlavy administrativy oblasti č. 661-r „O konkurzu na návrh znaku, vlajky a hymny Archangelské oblasti". Navržené znaky však zřejmě neodpovídaly představám zákonodárců, protože 4. 6. 2003 přijali poslanci Zákonodárného shromáždění Archangelské oblasti zákon „O znaku Archangelské oblasti", který jednak poprvé právně potvrdil užívání znaku gubernie z r. 1878, jednak z něj však chtěl odstranit ďábla jako symbol zla. Této svévoli naštěstí zabránil gubernátor Jefremov, který zákon vetoval a navrhl poslancům, aby ponechali historický znak bez úprav. Usnesením č. 562 z 15. 7. 2003 pak Zákonodárné shromáždění přijalo zákon „O znaku Archangelské oblasti" č. 178-23-OZ s úpravami a navrhlo administrativě oblasti, aby do 1. 11. 2003 vypsala soutěž na jeho grafické provedení. Zákon oblasti definuje v článku 1 znak takto: *Znak Archangelské oblasti tvoří čtyřúhelníkový zlatý štít se zaoblenými dolními rohy dole zašpičatělý. Ve zlatém štítu je svatý archanděl Michael v modrém brnění a v červených holínkách, držící červený plamenný meč ostřím dolů a modrý štít, který je ozdoben zlatým křížem (podél štítu) a má modrý lem, stoupající na černého hlavou doleva obráceného anděla temnot. ... Vyobrazení znaku Archangelské oblasti ve vícebarevném a jednobarevném provedení jsou obsažena v Přílohách č. 1 a 2 tohoto zákona. Tímto zákonem je stanoven úřední výklad základních prvků znaku Archangelské oblasti: archanděl Michael – vůdce nebeského vojska, svatý patron Archangelské oblasti; anděl temnot – původce hříchu, svodu a nepřátelství; zlato štítového pole symbolizuje svatost, hojnost, moc a velkomyslnost; červená barva symbolizuje vládu (moc) a odvahu; modrá barva je symbolem krásy, laskavosti a velikosti.* Čl. 2 specifikuje využití znaku v podobě velkého (tzv. slavnostního) znaku, tvořeného štítem s honosnými kusy jej obklopujícími; podobu velkého znaku měl určit zákon. V návaznosti na přijatý zákon obnovil nejvyšší představitel oblasti svým nařízením č. 710-r dne 11. 8. 2003 soutěž na nejlepší provedení vlajky, znaku a velkého znaku Archangelské oblasti, zavazující ovšem autory již přijatým popisem znaku (15). Výsledkem soutěže bylo doplnění zákona z r. 2003, k němuž došlo zákonem č. 25-3-OZ z 26. 4. 2005. Výše uvedený popis zákon doplňuje takto: *Štít je završen imperátorskou korunou a obklopen zlatými dubovými listy, svázanými svatoondřejskou stuhou* (**obr. 12**). Symbolika znaku byla rovněž rozšířena: *Imperátorská koruna je heraldickým znamením nejvyšší ctnosti a moci; symbolizuje historický státně-územní statut Archangelské oblasti. Zlaté dubové listí je znakem vojenské statečnosti a svatondřejská stuha je řádovou stuhou nejvyššího řádu Ruské federace.* K námětu znaku se váže legenda archangelských starověrců, ve které se praví, že v bitvě mezi nebeskými silami pod ochranou archanděla Michaela a silami zla zvítězily síly nebeské. Svržený satan se zřítil z nebes a prorazil zemi v místě nacházejícím se na území dnešní

Obr. 12

Archangelské oblasti. Nyní je toto místo pokryto bažinami a zarostlé řídkým lesem. Sám archanděl Michael z nebe nepozorovaně dohlíží na zapečetěný vchod do říše temnot (16). Výsledky soutěže na vlajku Archangelské oblasti, vyhlášené nejvyšším představitelem administrativy jeho nařízením č. 701-r z 11. 8. 2003, nebyly dlouho rozhodnuty, takže na přehlídce subjektů Ruské federace, která proběhla v Moskvě 12. 6. 2004 na Den nezávislosti Ruska, pochodovala delegace oblasti, která ještě neměla přijatou vlajku, pod bílou vlajkou se znakem Archangelska, jak jí doporučila Heraldická rada při úřadu prezidenta Ruské federace. Až usnesením Archangelského oblastního shromáždění z 28. 5. 2008 č. 1723 „O návrhu zákona O vlajce Archangelské oblasti" byla vytvořena dohodovací komise, která měla dopracovat tento zákon. Na základě jejího jednání mohli tedy poslanci shromáždění dne 5. 2. 2009 schválit v prvním čtení zákon „O vlajce Archangelské oblasti", který zavazuje oblastní administrativu, aby do 1. 6. 2009 vyhlásila novou soutěž na oblastní vlajku. Ve třetím čtení 23. 9. 2009 byl nový zákon, který dostal č. 56-5-Z, schválen a stanovil v článku 1, že *vlajku Archangelské oblasti tvoří bílý obdélníkový list se světlomodrým (modrým) úhlopříčným křížem. Poměr šířky vlajky k její délce je 2 : 3. Poměr šířky ramene kříže k jeho délce je 1 : 10. Ve středu kříže se nachází barevně provedený znak Archangelské oblasti, včetně honosných kusů kolem štítu. Poměr šířky vlajky k výšce znaku je jako 2,3 : 1, poměr délky vlajky k šířce znaku je 4 : 1* (**obr. 13**) (17).

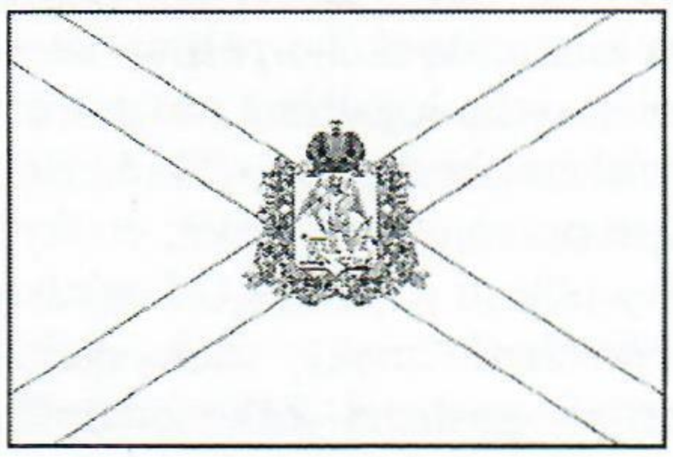

Obr. 13

Murmanská oblast

Tato oblast je nejmladší součástí tzv. Severní oblasti, vytvořené zde v období intervence 1918 - 1920. Vždyť samo město Murmansk bylo založeno až r. 1916, i když rok neslo název Romanov-na-Murmanu. V letech 1921 - 1927 bylo střediskem murmanské gubernie, která se po dočasném začlenění do Leningradské oblasti konstituovala v dnešních hranicích a jako Murmanská oblast 27. 5. 1938. V sovětském období byl Murmansk jedinou místní entitou, která získala svou symboliku; oblasti, kraje ani národnostní či autonomní okruhy vlastní symboly neužívaly. Ve veřejné soutěži, vyhlášené již r. 1966, tehdy nejlépe uspěl návrh architekta Nikolaje Petroviče Bystrjakova, který 20. 9. 1968 potvrzuje i usnesení Městského sovětu poslanců pracujících. Tvořil ho modro-zlatě půlený štít se zlatou rybářskou lodí pod zlatým názvem města a polární září v horním modrém poli; spodní zlaté pole neslo modrou rybu. Oficiální vyobrazení znaku bylo publikováno ještě 3. 9. 1968 v místních novinách *Poljarnaja zvězda* (18). Siluety rybářské lodi a ryby připomínaly nejrozšířenější profese místních obyvatel – námořníka a rybáře. Modrá barva představovala moře a polární noc, jejich krásu a velkolepost. Zlatá barva připomínala bohatství moře i pevniny, polární den, zatímco polární záře podtrhovala geografickou polohu města na Dálném severu. Murmanský městský znak je jedním z mála znaků měst – středisek subjektů federace, který – ač vznikl v sovětském období – byl potvrzen i po pádu komunistického režimu. Městská rada Murmansku totiž 5. 10. 2000 přijala usnesení č. 38-331, kterým schválila nařízení „O znaku municipálního celku, Města-hrdiny Murmansku". Jeho nová redakce byla přijata usnesením č. 44-403 z 25. 11. 2004. Článek 2 nařízení stanoví, že *znakem Města-hrdiny Murmansku je štít, v jehož horní části jsou na modrém pozadí paprsky polární záře a silueta dopravní lodi, zatímco v dolní menší části zlatavé barvy je modrá silueta symbolické ryby se zlatýma očima a žábrami, detaily symbolizujícími sílu živé přírody. Zvolené barvy polí štítu znamenají: modrá a zlatavá – polární noc a den, sama zlatavá barva spodní části představuje bohatství moří, ve kterých loví murmanští rybáři. Silueta ryby představuje základní výrobní odvětví města – rybolov. Silueta lodi připomíná charakter Murmansku jako velkého námořního přístavu. Polární záře*

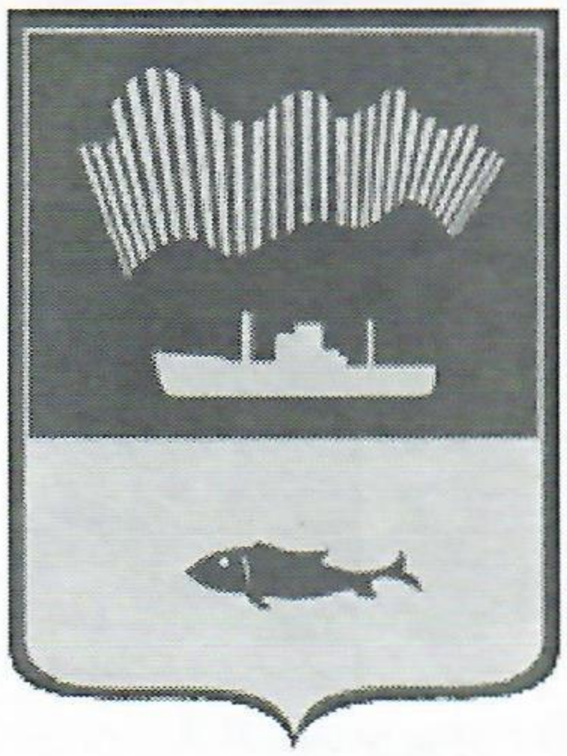

Obr. 14

podtrhuje geografickou polohu města za polárním kruhem (**obr. 14**) (19). Avšak ani tato verze popisu městského znaku není konečná – 30. 9. 2010 schválila Rada poslanců města Murmanska usnesením č. 28-286 „Nařízení o znaku municipálního celku města Murmansk". Podle jeho článku 2 *znak města tvoří obdélníkový heraldický štít o poměru jeho základny k výšce jako osm k devíti, se zaoblenými dolními rohy a zašpičatělou patou, odpovídající následujícímu heraldickému popisu: na lazurovém poli nahoře vlající plamenec mnohonásobně rozseknutý zlatě a v barvě pole, pod ním dopravní loď (bez plachet) a ve zlaté patě lazurová ryba se zlatýma očima a žábrami. 3. Barvy použité na poli štítu představují polární noc a den (lazurová a zlatavá v horní části) a bohatství moří, v nichž loví murmanští rybáři (zlatavá v dolní části). Silueta ryby symbolizuje základní průmyslové odvětví města – rybolov, zlaté oči a žábry ryby sílu živé přírody a silueta dopravní lodi město Murmansk jako velký mořský přístav. Vlající plamenec symbolizuje polární záři a podtrhuje geografickou polohu města Murmansku za polárním kruhem. 4. Městský znak byl schválen usnesením Murmanské městské rady č. 38-331 z 5. 10. 2000 a zanesen do Státního heraldického registru Ruské federace pod evidenčním číslem 738* (11). Jak vyplývá ze změn v popisu znaku, paprsky polární záře jsou nyní uspořádány do formy připomínající vlající plamenec. Vlajku město Murmansk dosud nezavedlo.

Obr. 15

Ačkoliv první návrhy na symboliku Murmanské oblasti se objevily již v r. 2002, kdy experti Regionální společenské organizace „Akademie ruské symboliky MARS" z Moskvy připravili návrhy, výtvarně zpracované Julií Bulatěnkovou (20), nenašly u orgánů místní samosprávy pochopení, stejně jako návrh místního umělce M. J. Medvědova (21). Až r. 2004 uspěl umělec ze Severomorska Petr Abarin, jehož návrh doporučila správa Murmanské oblasti poslancům oblastní Dumy, kteří jej nakonec i schválili. Zákon Murmanské oblasti z 1. 7. 2004 č. 491-01-ZMO „O znaku a vlajce Murmanské oblasti", který Duma schválila 25. 6. 2004, stanovil ve čl. 1 znak a ve čl. 2 vlajku oblasti. Jejich popis byl mírně upraven novelizací zákona o symbolech oblasti podle zákona č. 501-01-ZMO ze 30. 9. 2004, který Murmanská oblastní Duma schválila 23. 9. 2004. Znak oblast podle tohoto zákona *je tvořen heraldickým štítem tradičního tvaru a odpovídající následujícímu heraldickému popisu: v červeném poli pod modrou hlavou zlatá mořská kotva (bez hrotu) přes napříč přeložený stříbrný krumpáč a meč rukojetěmi vzhůru; hlava nese zlatou polární záři v podobě zlatých paprsků, vycházejících nahoru z trojitého oblouku* (**obr. 15**). Symbolika znaku stanoví, že polární záře značí polohu Murmanské oblasti za polárním kruhem, kotva je symbolem mořeplavby a rybného hospodářství. Krumpáč je symbolem těžby nerostů, meč válečnictví a vojenské slávy. Modrá barva připomíná krásu a velikost, červená hrdinství a sílu, zatímco zlato představuje bohatství a stříbro připomíná čistotu (22). Vlajku Murmanské oblasti zákon popisuje jako *čtyřúhelníkový list, sestávající ze dvou vodorovných pruhů nestejné šíře: horního modrého a spodního červeného. Poměr šířky pruhů je 4 : 1. Modrý pruh nese žluté vyobrazení polární záře, rozmístěné uprostřed pruhu v délce odpovídající šířce listu vlajky a celkové šířce odpovídající 2/5 šířky listu vlajky. Poměr šířky vlajky k její délce je 2 : 3* (**obr. 16**).

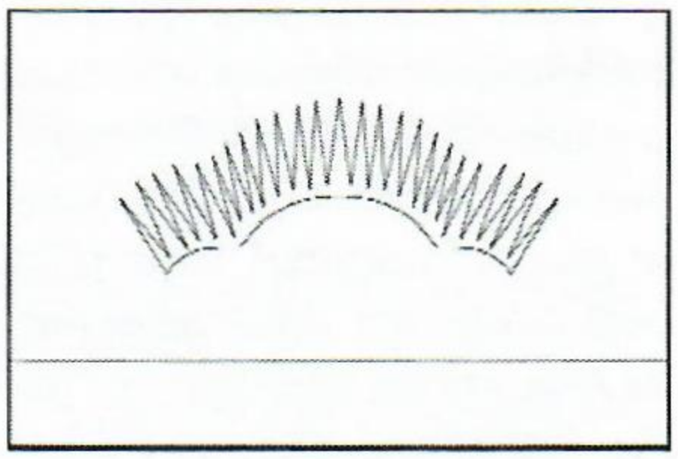

Obr. 16

Poznámky:

(1) O symbolech Karélie jsme psali ve *Vexilologii* č. 88, s. 1726 a č. 95, s. 1848, Republiku Komi jsme pojednali ve *Vexilologii* č. 84, s. 1652 a č. 93, s. 1816-1817, zatímco vlajce a znaku Sankt-Petěrburgu jsme se věnovali ve *Vexilologii* č. 133, s. 2518-2521 a Něneckého AO ve *Vexilologii* č. 149, s. 2898-2903.

(2) *Vexilologie* č. 112, s. 2109-2110.

(3) Využito vyobrazení z knihy Artamonov, V.A., Soboleva, N.A., Simvoly Rossii, Moskva 1993.
(4) Článek O. Revo: Gerby gorodov Novgorodskoj i Olonetskoj gubernij v časopise *Nauka i žizň* č. 11/1981 a Polnoje Sobranije Zakonov Rossijskoj Imperii (PSZ) č. 15209.
(5) Heraldický archiv Jurije Kalinkina.
(6) Webová stránka RSVH www.heraldicum.narod.ru/russia/subjects/towns/novgorod.htm
(7) Využity informace z oficiální webové stránky Administrativy Novgorodu (http://www.adm.nov.ru).
(8) Osobní informace M.V. Revnivceva.
(9) Sdělení V. Markova, odkazující na materiály na webové stránce Administrativy Novgorodu (http://www.adm.nov.ru).
(10) www.heraldicum.narod.ru/russia/subjects/novgorod.htm.
(11) Informační a právní systém GARANT.
(12) Osobní sdělení A. Kuprina (BIAR, Moskva).
(13) Soboleva, N.A., Gerby gorodov Rossii, Moskva 1998, s. 166.
(14) PSZ, díl LIII, odd. 3, č. 58684.
(15) Materiály archivu I. Kartašova.
(16) Citováno z interview představeného starověrecké komunity N. Vitkova zpravodajské agentuře REGNUM.
(17) *DGF-Informationen* č. 41/2010.
(18) V.I. Melikajev: O geraldike Murmanskoj oblasti v časopise *Gerbověd* č. 21 (9/1997), s. 131.
(19) Text nařízení autoru poskytl S. Filatov.
(20) Smetannikov, I.S., Gerby i flagi subjektov Rossijskoj federacii, Moskva 2003, s. 68.
(21) Web Geraldika Murmanskoj oblasti (http://gerb.murman.ru/region/region/shtml) a dopis M.V. Revnivceva z 1. 10. 2003 s odkazem na www.gov.kolaland.ru/state/symbols/ a http://www.mstu.edu.ru/poll/symb.shtml.
(22) Webová stránka http://gov.kolaland.ru.

Z ruštiny přeložil, historickými údaji doplnil a pro otištění ve zpravodaji *Vexilologie* upravil J. Martykán.

A worldwide known Russian vexillologist completes his series on the symbols of Russian Federation's regions published in our bulletin. This final part concerns flags and arms of five regions in the North-West of Russia; three of them are presented in this issue and the remaining two will follow soon. The Novgorod region symbolism dates back to 1672 when the basic elements of present regional arms (Fig. 9) were confirmed. In 2007, a regional flag was finally adopted with a ten-year delay after the current arms were introduced. The flag is shown under Fig. 10 and its blue colour symbolizes loyalty, justice and perseverance; it is also colour of lakes and rivers of the Novgorod region. White colour of the flag represents efforts to peace, abundance and happiness; it is also colour of churches and monasteries of Novgorod country. Red colour of the flag recalls a heroic past of the country, antiquity, courage, and beauty. While history of the Novgorod region roots in the 12th century already the remaining two regions were established much later. The Arkhangelsk region (f. 1708) enjoys the own coat-of-arms from 1878 but its current version (Fig.12) is from 2005. The relevant act has officially explained symbolism of the basic elements of the arms as follows: Archangel Michael is commander of the celestial army and the patron saint of the Arkhangelsk region; the angel of Darkness is an originator of sin, seduction, and hostility; gold of the shield stands for holiness, abundance, power, and magnanimity; red colour reflects rule and courage; blue colour refers to beauty, grace and grandeur. The arms of the region have been used in the centre of the regional flag since 2009 (Fig. 13). The arms and flag also reflect the role of the city of Arkhangelsk as a naval port important to the defence of Russia. The Murmansk region emerged on the map of Russia in 1938 and acquired both symbols in 2004 only. Official symbolism of the Murmansk region's flag (Fig.16) and coat-of-arms (Fig.15) reads that Aurora borealis symbolizes location of the

Murmansk region behind the Polar circle; the anchor stands for sea navigation and fishing industry. A pickaxe refers to mining of minerals, whilst a sword to warfare and military glory. Blue recalls beauty and grandness, red symbolizes bravery and strength, while gold represents wealth and silver stands for cleanness.

RŮZNÉ

INU, MY UŽ ČLENY EU JSME, MY UŽ PÁLIT MŮŽEME

Zajímavý případ řešila v březnu 2011 chorvatská policie. Muži zákona pátrali po lidech, kteří 2. 3. 2011 v Záhřebu zapálili vlajky Evropské unie (pokud si vzpomínám u nás se také tato vlajka nedávno pálila před Pražským hradem na protest při návštěvě předsedy EU Hermana Van Rompuye v Praze) a vládní strany Chorvatské demokratické společenství a Sociálnědemokratické strany. Když se je podaří dopadnout, hrozí jim podle chorvatského deníku *Jutarnji list* trest odnětí svobody v délce od tří měsíců do tří let. Jak uvedla mluvčí záhřebské policie, Evropská unie sice nemá status země, ani ústavu, která by vlajku nějakým způsobem zaštítila, nicméně pálení vlajky může být potrestáno podle chorvatského trestního zákona. Podle něj totiž může být toto jednání kvalifikováno jak jako určitý výsměch mezinárodní organizaci, tak i jako narušování veřejného pořádku. České čtenáře o tom informoval server deníku Lidové noviny lidovky.cz. (http://www.lidovky.cz/sex-po-internetu-ufo-a-paleni-vlajky-eu-dyv/ln_zahranici.asp?c=A110303_151808_ln_zahranici_mtr). -jm-

KRADU, KRADEŠ, KRADEME

Ještě si pamatujeme na stud a potupu, kterými nás naplnila novinová zpráva z listopadu 2009 (např. *Metro* ze 27.11.2009, s. 3) o tom, že se již 16 let hledá originál kresby státního znaku, kterou v roce 1992 zhotovil náš významný člen a nositel Kongresového ocenění ČVS Jiří Louda a kterou podle informace kancléře Poslanecké sněmovny již v r. 1993 zašantročila Kancelář prezidenta republiky. Její zaměstnanec, který Hrad mezitím samozřejmě opustil, měl v roce 1993 originál kresby vyzvednout v kanceláři parlamentu a proti podpisu jej převzít, nyní na svou čest prohlašuje, že „nikdy žádný originál státního znaku nevyzvedl a nebyl o to nikým z kanceláře ani požádán". Takže u nás stále ticho po pěšině. To britský *Flagmaster* č. 136 ze září 2010 aspoň nazývá věci pravým jménem a v případě „ztráty" originálu kresby brazilské státní vlajky z r. 1889 z jednoho kostela v Rio de Janeiro hovoří o krádeži otevřeně. Kresba Decia Villarese, tvořená žlutým kosočtvercem na zeleném listu s emblémem uprostřed, byla původním vzorem pro tehdy novou republikánskou vlajku země. Její autoři Raimundo Teixeira Mendes a Miguel Lemos, oba pozitivističtí filosofové, nechali kresbu posléze umístit do Chrámu lidskosti, který dala v Riu r. 1897 postavit právě místní Pozitivistická církev. Do chrámu, který uchovává knihovnu s 16 tisíci svazků a památek na jejího zakladatele, mělo vstup zlodějům umožnit poškození střechy následkem vichřice, která v dubnu 2010 oblast Ria postihla. V té souvislosti naši britští kolegové připomínají i krádež originálu vlajky nezávislosti Peru, která byla rovněž ukradena z malého muzea na severu země, aby byla zloději následně nabídnuta starožitníkovi v Limě. Jemu však vlastenectví nedovolilo než vše nahlásit policii. Máme i my dostatečně vlastenecky cítící překupníky starožitností, kteří nás přivedou k Loudovu originálu našeho státního znaku? Moc bych se divil. -jm-

NÁRODNÍ HRDOST V CENTIMETRECH

Stále častěji se setkáváme s nešvarem, že různá mezinárodní setkání se stávají příležitostí pro místní nacionalisty, aby morální či mravní převahu své země, o níž jsou hluboce přesvědčeni, dali najevo pořízením a pokud možno i vztyčením „největší vlajky na světě" – samozřejmě té své, národní. Po Rusku, Indonésii a dalších zemích, o kterých jsme již psali, se i Jižní Afrika nedávno pokusila o totéž. S nadšením o tom referuje i *SAVA-Newsletter* č. 57/10, s. 11, který cituje deník *The Herald* z 28. 5. 2010 vycházející v Port Elizabeth. V jednom z jihoafrických měst, kde se konalo mistrovství světa ve fotbalu, byla téhož dne vztyčena vlajka Jižní Afriky o rozměrech 12 x 8 metrů a tak největší kdy vyrobená státní vlajka pořadatelské země šampionátu. Vlajka má označovat konec cesty „Route 67", zasvěcené 67 letům, která ve službě veřejnosti strávil bývalý

prezident Nelson Mandela, jenž zde žil. Mozaika 67 uměleckých děl lemujících tuto cestu byla postupně odhalována od 28. května, kdy byla vlajka vztyčena, do 11. června, kdy bylo zahájeno fotbalové mistrovství známé jako 2010 FIFA World Cup. -jm-

CAMERON JAKO KLAUS ?

Pod provokujícím názvem "Číslo 10 se vyhýbá vlajce EU" zveřejnila 5. 5. 2011 webová stránka BBC informaci, že v rozporu s předcházející tradicí nebude tentokrát na Den Evropy nad sídlem britského premiéra v Downing Street 10 vztyčena vlajka Evropské unie. I když mluvčí premiéra popřel, že by šlo o příkaz premiéra Davida Camerona, nad ministerstvy ovládanými konzervativci (např. zahraničí nebo financí) měla letos 8. 5. vlajka EU také chybět, zatímco liberály řízené ministerstvo obchodu tradici mělo dodržet. Ačkoliv sama vláda vydala instrukci podřízeným institucím, že mají na tento den evropský symbol vztyčovat, její konzervativní členové zřejmě vlastní pokyny bojkotují. Jiní se vymlouvají, že na budovách jejich úřadů chybí žerdi, a tak doporučení respektovat nemohou. Nepřipomíná vám to někoho? (http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-13321460) -jm-

VLAJKA JAKO POLITICKÁ ZBRAŇ I DAR

Zatímco přívrženci syrského prezidenta Assáda rozvinuli 15. 6. 2011 v ulicích Damašku dva tisíce stop dlouhou syrskou vlajku, aby svým politickým protivníkům ukázali, jak svého prezidenta podporují (http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-13776886), svou podporu nezávislému Jižnímu Súdánu demonstrovala Organizace spojených národů tím, že mu při příležitosti oslav vyhlášení nezávislosti 9. 7. 2011 poslala dokonce 52 kontejnerů se 192 vlajkami členských zemí OSN, mezi nimi i vlajku Jižního Súdánu. Toto gesto vysvětlil 25. 6. 2011 podtajemník ministerstva regionální spolupráce Majok Guandong jako připravenost OSN uznat nezávislost nového státu a přijmout jej do svých řad. Zásilka podle jeho slov rovněž zvedne morálku místního obyvatelstva, aby se dobře připravilo na nadcházející oslavy. „Měli bychom být hrdi na svou vlajku, až ji budeme vztyčovat", řekl. (GOSS receives UN-members´ flag - http://www.goss.org/) -jm-

Autoři hlavních článků:
PhDr. Zbyšek Svoboda (zbysvob@seznam.cz), Roháčova 73, 130 00 Praha 3
Ing. Aleš Brožek (brozek@svkul.cz), Keplerova 34, 400 07 Ústí nad Labem
Viktor Anatoljevič Lomancov (lomantsov@tdiag.ru), Těreškovoj 249/1, kv. 40, Orenburg, 460 050 Rusko

VEXILOLOGIE (ISSN 1211-2615) – the journal of the Czech Vexillological Society (attn. J. Martykán), CZ-149 00 Praha 4 - Háje, Matúškova 14/796, The Czech Republic. E-mail address vexilologie@centrum.cz, http://www.vexilologie.cz Editor-in-chief Aleš Brožek. Editorial Board A. Brožek, P. Exner, P. Fojtík, P. Holas, J. Hubka, J. Martykán (chairman), Z. Svoboda and M. Týma. Artwork Petr Exner. Photos by Filip Remunda and Sergej Kožin. English translations Jaroslav Martykán.
December 2011 **No. 162**

VEXILOLOGIE (ISSN 1211-2615) - zpravodaj České vexilologické společnosti, o.s. (Ing. J. Martykán), 149 00 Praha 4 - Háje, Matúškova 14/796. Elektronická adresa vexilologie@centrum.cz, http://www.vexilologie.cz Výkonný redaktor Ing. Aleš Brožek. Toto číslo připravila redakční rada ve složení Ing. A. Brožek, Ing. P. Exner, Mgr. P. Fojtík, Ing. P. Holas, J. Hubka, Ing. J. Martykán (předseda), PhDr. Z. Svoboda a M.Týma. Výtvarně spolupracoval Ing. Petr Exner. Fotografie Filip Remunda and Sergej Kožin. Anglické překlady Ing. Jaroslav Martykán.
Prosinec 2011 **č. 162**

OBSAH:

ČESKÁ OBECNÍ VLAJKA NA BŘEHU JAPONSKÉHO MOŘE	3167
PROMĚNY ČESKÝCH VEXILOLOGICKÝCH VÝRAZŮ V 19. STOLETÍ	3170
VLAJKY A ZNAKY SEVEROZÁPADNÍCH OBLASTÍ RUSKA (1. část)	3176
RŮZNÉ	3185
Inu, my už členy EU jsme, my už pálit můžeme	3185
Kradu, kradeš, krademe	3185
Národní hrdost v centimetrech	3185
Cameron jako Klaus?	3186
Vlajka jako politická zbraň i dar	3186

CONTENTS:

A CZECH COMMUNAL FLAG ON THE SHORE OF THE SEA OF JAPAN	3167
THE ETYMOLOGICAL DEVELOPMENT OF CZECH VEXILLOLOGICAL TERMS IN THE 19TH CENTURY	3170
REGIONAL FLAGS AND ARMS IN THE NORTH-WEST OF RUSSIA (1st PART)	3176
VARIA	3185
Burning of the EU flag in Croatia and Czechia	3185
Theft everywhere	3185
National pride in inches	3185
Cameron like Klaus?	3186
Flag as a political weapon and/or gift	3186

Prosinec 2011 **ISSN 1211-2615** č. 162